

„მოგზაური“ წელი-
წადში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
აღრესი: თფილისი,
ნიკოლოზ. ქ. № 44.

მოგზაური

რედაქცია ქუთაისში
ქუთაისის რაიონის
10 საათ. შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამის: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 39.

კვირა, 6 ნოემბერი 1905 წლისა.

№ 39.

**გურიის აწიოკებულ-აოხრებულ ოჯახების სასარ-
გებლოთ, „მოგზაურის“ რედაქციაში გამართუ-
ლია ხელის მოწერა.**

კვირას, 6 ნოემბერს, დღის 10 საათზე,
ნაპალადევში მოხდება

სახალხო მიტინგი

შესახებ დღევანდელი ბოლიშევიკური მდგომარეობისა
თფილისის ს. დ. მუშათა ორგანიზაცია.

შინაარსი: განსაცდელის აცდენა, — რევოლიუცია და პროლეტა-
რიატი, ფ. — ისა. — სხვა და სხვა ამბები. — შლისელბურგის პატიმრები. —
კორესპონდენციები. — როგორ მიეგება ბაქო „კონსტიტუციას“ კ. — კისა. —
რუსეთი. — კომმუნისათვის დახმარებები, ა. არნუსი (თარგმანი). — ცეცხლი
თადა მახვილითა, გ. — სა. — ეროვნული ავტონომია და მუშათა კლასისი,
ფ. მ. ს. — „ბუნტი“ კონსტანტინოპოლში. — შურნალ-გაზეთებიდან. — კაუმანის
დასაფლავება. — მიტინგები ყარსში. — დონის როსტოვის საპყრობილედან.

განსაცდელის აცდენა.

გურიას დღეს აცდა განსაცდელი! მთელი სამხედრო რა-
ზში, რამდენიმე ათასის ჯარის კაცისაგან შემდგარი, ზარბაზ-
ნებით, ტყვის მტყორცნელი მთელი როტით და ყოველგვა-
რი საომარი წესის იარაღებით შექურდილი, რომლის უფროსს,
გენ. ალიხანოვს, მინიჭებული ჰქონდა ყოველგვარი განსაკუ-
თრებული უფლებები დახვრეტა-ჩამოხრჩობამდის, რომელსაც
ნაბრძანები ჰქონდა გურიაში ყოველივე მოესპო და გაენადგუ-
რებია და რომელიც უკვე სრულყოფილად მიემზადებოდა დანიშნულს
ადგილისაკენ, აი ეს რაზმი, მთავრობისავე ბრძანებით ისევ
უკან უნდა დაბრუნდეს! რა მოხდა? რამ გამოიწვია ან პირვე-
ლი ბრძანება, ან მისი უკან წაღება? გურიაში აღარ უნდა
ჩაიყვანონ ჯარი, იგი აღარ უნდა გახადონ ცეცხლის და მა-
ხვილის მსხვერპლათ, ქუთაისის/გუბერნიის უნდა მოიხსნას სა-
ომარი დროის წესები, ქართლიდან უნდა გამოიყვანონ ეგზე-
კუციანი თუ ადმინისტრაციის გული აუყუჩდა და მათში უნდა-
ნაშაულო ხალხის სისხლის დათხევის გამო სიბრაღის
გრძნობა დაიბადა! ან შეიძლება ადმინისტრაცია დარწმუნდა,
რომ თავხედი გურია დაშვიდდა, რომ იქ ჩაქრა რევოლიუ-
ციის ცეცხლი, რომ გურული ხალხი შეურიგდა მეფის მთავ-
რობას? არა და არა! განა გულჩვილი და ნაზი გრძნობის ადა-
მიანი უიარაღო ხალხს, ბავშვებს და დედაკაცებს, ომს გამო-

უცხადებდა? სად ზარბაზნები და ტყვიები, სად სახიზრებლო და
დახვრეტა, და სად სიბრაღე! ან შეიძლება გურია მართ-
ლა დაშვიდდა და იქ რევოლიუციის ცეცხლი მართლაც ჩა-
ქრა, და მთავრობაც შეურიგდა, გურია „კეთილსამედო“ კუ-
თხეთ ცნო? არა და არა! არც ერთი და არც მეორე. მაშ რა
მოხდა? ასეთი მზადებით, ასეთი ბაქიბუქით გაგზავნილი ჯა-
რი რა მოსაზრებით, რა მიზეზით გამოიხმეს ისევ უკან? მთავ-
რობამ კარგათ იცის, რომ გურიაში რევოლიუციის ცეცხლი
არ ჩამქრალა, რომ ჯარის უკან გამოწვევით, ეს ცეცხლი კი-
დეც უფრო გაძლიერდება, და თუ იგი „ოფიციალურათ“ აცხა-
დება, რომ ჯარს უკან ვაბრუნებთ, ვინაიდან გურია უკვე და-
შვიდდა და დღეს იარაღის ხმარება მის წინააღმდეგ საჭირო
აღარ არის, ეს ისე სიტყვის მასალაა და მეტი არაფერი.

ჯარის დაბრუნება გამოიწვია ხალხის აღშფოთებამ. ჩვენ
გასულა კვირის ნომერში ვწერდით, რომ დღეს ხალხის ჟლე-
ტა-ამოხოცვა ისე აღარ მოხდება, როგორც წინეთ ხდებოდა.
გურიის განსაცდელმა ფეხზე დააყენა თითქმის მთელი კავკა-
სიის მშრომელი ხალხი, განსაკუთრებით კი მისი მოწინავე რა-
ზში — რევოლიუციონური პროლეტარიატი. ყოველ კუთხეში
ელვასავით გაისმა ხმა რომ, გურიას, იმ გურიას, რომელ-
მაც გაბედულათ აღმართა ძმობის, თანასწორობის და თავი-
სუფლების დროშა, ამოუღეტას, მოსპობას და განადგურებას
უქაღიანო! ამ ამბის გამო ყველა ქალაქებში, ყველა დაბა-სო-
ფლებში სახალხო მიტინგები და კრებები გაიმართა, და ყო-
ველგან თითქმის ერთნაირ გადაწყვეტილებას ადგებოდნენ, ე. ი.
გურიას დაეხმარონ, გურიის წინააღმდეგ ომის გამოცხადება, —
ეს მთელი კავკასიის რევოლიუციონური მოძრაობის წინააღმ-
დეგ ომის გამოცხადებას ნიშნავს. და თუ მთავრობა ამ გზას
დაადგება, ხალხს სხვა აღარა დაურჩებაარა, თითონაც იმავე გზას
დაადგეს. ყველაფერი ეს, რა თქმა უნდა, მიღებულ იქნა
მხედველობაში. მთავრობა არ მოელოდა, რომ გურიის ამბავი,
რევოლიუციის საერთო საქმეთ იქნებოდა მიღებული. მას კი-
დეც ძველი დრო ეგონა, ძველი წესით უნდოდა საქმის ვაკე-
თება. ჯერ თავის განზრახვის შესარულებდა, ხალხს ამოხო-
ცავდა და განადგურებდა, და მერე უკვე შევრდომილეს მოხ-
სენებას დაწერდა, რომ აჯანყებული ხალხი დავამშვიდე და
ამისთვის ჯილდო მერგებო. მაგრამ მას მოლოდინი გაუცრუე-
და. სანამ იგი თავის განზრახვის სისრულეში მოყვანას შეუ-
დგებოდა, ხალხი ფეხზე დადგა და შესაფერ მზადებას შეუდ-
გა. ამნაირათ გურიის საქმე მთელი მოძრაობის საქმეთ გადა-
იქცა, და ამას რამდენიმეთ თვით მთავრობამ შეუწყო ხელი
თავისი ძველი ზომების წყალობით. მთავრობა დარწმუნდა,
რომ იგი დაადგა მეტათ სახიფათო გზას, მან დაინახა, რომ
გურიაში ჯარების გაგზავნით მან ფეხზე დააყენა მთელი მშრო-
მელი ხალხი, და ეს მის სასარგებლოთ აღარ გათავდებოდა.
ამნაირათ, როგორც ხედავთ, გურიას დღეს განსაცდელი აც-

და, მაგრამ ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ რევოლუციონერ მოძრაობასა და მთავრობის შორის რაიმე მორიგება მომხდარიყოს, და ერთ ან მეორეს იარაღი დაეყაროს. პირიქით, ეს მხოლოდ დროებითი ზავია.

პროლეტარიატი და კავოლიუცია.

I.

გამოუთქმელი ტანჯვით და ვაებით, შედგარი და შეუწყვეტელი ბრძოლით რუსეთის რევოლუციონერ პროლეტარიატი დღეს დღესასწაულადს პირველ გამარჯვებას რუსეთის თვითმპყრობელ მთავრობაზე. დღეს, როცა მდგომარეობა და ფაქტები წარმოუდგენელი სისწრაფით და სიჩქარით იცვლებიან, როცა თითქმის თითოეული საათი, და შეიძლება წაჩივ, უფროს მთელ წლებს და ათეულ წლებს, დრო არ არის პროლეტარიატის წარსულ ბრძოლაზე ვილაპარაკოთ. ამ უამათ საჭიროა თვით დღევანდელ პირობებს მივაქციოთ ყურადღება, დავათხროთ და ავწონ-დავწონოთ, რამდენადაც კი შეგვიძლია, ის ფაქტები და ის მოვლენები, რომლებიც ასეთი სისწრაფით იცვლებიან და ვითარდებიან. რასაკვირველია, ჩვენ აქ გვერდს ავუვლით იმ დუხჭირ და უმსგავს მოვლენებს, რომლებიც ბნელი ძალების, საზოგადოებრივი ცხოვრების ნაძირალა ელემენტების მოქმედებას შეეხება. ყოველივე ეს თან ყვება ყოველთვის საზოგადოებრივ რევოლუციებს, ყველა ძირითად ცვლილებებს საზოგადოებრივი წესწყობილებისას. დღეს აუცილებელთ საჭიროა გავითვალისწინოთ ყველა საზოგადოებრივ ძალთა ნამდვილი განწყობილება, გამოვიტანოთ სინათლეზე იმათი რეალური ძალები, იმათი ტაქტიკა და ამათი მისწრაფებები. თავისთავათ იგულისხმება, რომ ჩვენი თვალთახედვის ისარი აქ არის კლასობრივი ბრძოლა.

მართალია, როგორც ერთ ადგილას შენიშნავს ფრ. ენგელსი, ყოველდღიური მიმდინარე მოვლენების დაფასების დროს შეუძლებელია იმათი უკანასკნელი, ეკონომიური მიზეზების გამოძებნა*), მაგრამ თუ ჩვენ გვინდა იმის გაგება, რაც დღეს ჩვენ თვალწინ ხდება, მხოლოდ ამ მიზეზებს უნდა მივებართოთ. უპირველეს ყოვლისა, ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, რომ თუმცა რუსეთის დღევანდელი რევოლუცია პროლეტარიატის თავგანწირული ბრძოლის ნაყოფია, მაგრამ არ უნდა გვაფიწყდებოდეს, რომ დღევანდელი რევოლუცია ბურჟუაზიულია, ე. ი. მას უნდა მოყვეს ბურჟუაზიული წესწყობილების განმტკიცება, ბურჟუაზიის სრული გაბატონება. ამ მხრით რუსეთის დღევანდელი რევოლუცია გავს საფრანგეთის 1789 წ. დეკემბრის და აგსტრის 1848 წლის რევოლუციებს, მაგრამ განსხვავებაც არის. ეს განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ მაშინ როცა 1789 და 1848 წელს ბურჟუაზია საკმარისად მომზადებული იყო თავის ინტერესების დასაცავათ და პროლეტარიატს კი თითქმის სულ არ ჰქონდა გათვალისწინებული თავისი კლასობრივი ინტერესები, დღეს მდგომარეობა შეიცვალა: რუსეთის პროლეტარიატმა გამართა დიდი სკოლა, მისთვის უმნიშვნელოთ არ ჩაუვლია დასავლეთ ევროპის პროლეტარიატის ბრძოლას ბურჟუაზიის წინააღმდეგ; ერთი სიტყვით, რუსეთის მეგრძოლი პროლეტარიატი დღეს შეგნებულ და გაცნობიერებულ მასას წარმოადგენს. ამიტომ თუ 1789 წ. და შემდეგ პროლეტარიატს ატყუილებდნ და დღლატობდნ, სხვადასხვა გაბატონებული კლასები, დღეს ეს აღარ უნდა მოხდეს, პროლეტარიატი, რასაკვირველია, არ იტყუებობს დღესვე ბურჟუაზიული წარმოების გაუქმებას და სოცია-

ლისტური წესწყობილების განხორციელებას. დღევანდელი მისი დანიშნულება იმაში მდგომარეობს, რომ მისთვის უზრუნველყოფილი იქმნენ ისეთი პირობები, რომლებშიც მას ვაუაღვილდება მთელი მშრომელი ხალხის მომზადება დღევანდელი ბურჟუაზიული წესწყობილების გასაუქმებლათ და სოციალიზმის განსახორციელებლათ. დღევანდელი პოლიტიკური ბრძოლა ტრიალებს მხოლოდ ამ კითხვის გარშემო. ეს ბრძოლა არ შეწყდება, სანამ დღევანდელი მთავრობის ადგილს ნამდვილი დემოკრატიული მთავრობა, ე. ი. თვით ხალხის მიერ არჩეული მთავრობა არ დაიჭერს. თუ რა საფუძველზე აშენდება ახალი მთავრობა, ეს დამოკიდებულია, რა თქმა უნდა, საზოგადოებრივ ძალების ურთიერთ განწყობილებაზე, მაგრამ დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ საქმეში იმ გარემოებასაც, რამდენათ შეგნებული აქვთ თავის როლი და მნიშვნელობა, საზოგადოებრივ მოქმედ ჯგუფებს, პოლიტიკურ პარტიებს, და რამდენათ მართლათ აფასებენ თავის ძალებს. ახლა განვიხილოთ, რაც შეიძლება მოკლეთ, ამ უამათ რუსეთში მომქმედი, უკვე გამოწყობილი, პოლიტიკური პარტიები, და აგრეთვე ისეთებიც, რომლებიც მხოლოდ დღეს ეწყობიან და სამოქმედოთ ემზადებიან.

პირველათ აქ ჩვენ უნდა შევჩერდეთ მთავრობის რეაქციონერ ძალებზე. რუსეთის თვითმპყრობელ მთავრობამ თავის ხანგრძლივ არსებობის დროს შექმნა და გააძლიერა მის მომხრეთა და დამცველთა ჯგუფები. მთავრობის პოლიტიკის გასაყენათ და განსამტკიცებლათ საჭირო იყო აუარებელი მოხელეები—ჩინოვნიკები; ამათ განკარგულებაში იყო და დღემდის არის რამდენიმე მილიონი ჯარი და ფლოტი. რა თქმა უნდა, ესენი საკუთარ პოლიტიკურ პარტიას როდი წარმოადგენენ, მაგრამ ისინი ყოველ წამში მზათ არიან დაიცვან ძველი თვითმპყრობელობა და ემსახურონ მთავრობის რეაქციონერ, უკან წამწევ, პოლიტიკას. ეს მით უფრო შესაძლებელია, რომ ძველი მთავრობა ჯერ კიდევ ფეხზეა, ჯერ კიდევ ხალხის ბედს განაგებენ ის პირები, რომლებიც დღემდის თვითმპყრობელობის ნამდვილი იარაღი იყვენ. სანამ მინისტრების, გუბერნატორების და სხვა მოხელეების დანიშნა ძველი წესით ხდება, სანამ მთელი ქვეყნის სამხედრო ძალას, ე. ი. ჯარს და ფლოტს ძველი მთავრობის აგენტები განაგებენ, და ხალხს არ აქვს თავისუფალი მილიციის შედგენის უფლება, რეაქციისათვის ყოველთვის შესაძლებელი იქნება მოპოებული თავისუფლება გათელოს და დროებით ძველ წესწყობილებას ჩაუვარდეს ხელში ხალხის ბედ-იღბალი. თუმცა ჩვენ ეს დღეს შეუძლებლათ მიგვაჩნია, მაგრამ პროლეტარიატმა არასოდეს არ უნდა დაიკიწყოს, რომ რეაქციის მომხრეებს ყოველთვის მომხადებული აქვთ მისთვის ხელანგი. ამიტომ უწინარეს ყოვლისა ძველი მთავრობის სრული გაუქმება საჭიროა. ჯერ კიდევ მას არ დაუყრია იარაღი, იგი კიდევ ფაქრობს თუ სრულდებით გამობრუნებას არა, სანახევროთ მინც. ამ მიზნით ძველი მთავრობა იცვლის თავის გარეგან კანს და გამოდის ვითომც და „საზოგადოების კეთილმოაზრე უმრავლესობის“ სახელით. რას ნიშნავს ეს? ეს ნიშნავს იმას, რომ ამიერიდან მთავრობა იმოქმედებს ხალხის უმრავლესობის სახელით. მაგრამ ვინ არის ეს უმრავლესობა, და რა ვხვით უნდა მთავრობას მისი ინტერესების დაცვაში დღევანდელი სახელმწიფო კლასობრივი სახელმწიფოა აქ მთავრობა გაბატონებულ კლასების ორგანოა ხალხზე თავისი ბატონობის შესანარჩუნებლათ. რუსეთის დღევანდელი რევოლუცია არ სწობს საზოგადოების კლასებათ დაყოფას, ე. ი. არ უღებს ბოლოს პროლეტარიატის გაყვლიფას, ექსპლუატაციას. ამიტომ მთავრობაც გაბატონებულ კლასების

*) Марксъ. Классовая борьба во Франци — წინასიტყვაობა.

ორგანოა, ე. ი. იმათი ინტერესების დამცველი. მაგრამ რევოლუციონურმა პროლეტარიატმა თავისი იერიშით თავზარი დასცა როგორც მთავრობას, ისე თვით გაბატონებულ კლასებსაც, და აი დღეს, როცა რევოლუციის ცეცხლი პროლეტარიატის მიერ ანთებული, მთელ რუსეთს მოედვა, და მთელი ძველი რეჟიმი ლამის არის შთანთქმის და გააქარწყლოს, მთავრობა ზოგიერთ თავის უფლებებზე ხელს იღებს და იმავე დროს პროლეტარიატთანაც დამძობილებას აპირებენ და მეგობრობას პირდებიან თვით ბურჟუაზიული პარტიებიც. მაგრამ ერთი ვიკითხოთ: სად იყვნენ აქამდის? განა თავისუფლება სიტყვას, თავისუფლება კრების და კავშირის, პიროვნების ხელშეუხებლობა დღეს არის საჭირო, და წინეთ კი არა? სად იყო და რას ფიქრობდა მთავრობა მაშინ, როცა ნებადაურთველათ შეკრებისათვის და თავისუფალი სიტყვისათვის ჩვენ ამხანაგებს, ჩვენ ძმებს და დებს ციხეში ალბობდა და აციმბირებდა და ტყვიით და მათრახით უმძახინდობდა? სად იყვნენ ბურჟუაზიები მაშინ, როცა რუსეთის პროლეტარიატი დამცირებული და შეწუხებული, მშიერი და მწყუოვალი, თავის ბნელ სარდაფებში, ქუჩებიან სადგომებში, მოკლებული ყოველგვარ საშალალებს, ჩაყენებული აუტანელ პირობებში, ტიტანისებურ შრომას ეწეოდა მთელი რუსეთის ხალხის განსათავისუფლებლათ მრავალ საუკუნოების მონობის ბორკილებისაგან. და აი როცა მუშა ხალხმა ყველას აშკარათ დაუმტკიცა, თუ რა ძალას წარმოადგენს ერთი გრძნობით და ერთი სურვილით გამსჭვალული პროლეტარიატი, აი სწორეთ ამ დროს ერთი მხრით მთავრობა და მეორე მხრით ბურჟუაზიები მუშებს რალაცას უთმობენ და თანაგრძნობასაც უცხადებენ! გრაფ ვიტტეს მთავრობან, მაგ., მთელ რუსეთის პროლეტარიატს 20 დეპუტატის არჩევისუფლება მისცა იგრეთ წოდებულ სახელმწიფო სათათბიროში. ასეთი დათმობა მეფის მთავრობასაც შეეძლო. ეს ჩვენთვის საჭირო არ არის. ჩვენთვის საჭიროა მთელი რუსეთის პროლეტარიატის გაერთიანება და ერთი დროის ქვეშ შეერთება. აი რისი იმედი გვაქვს, აი საით უნდა იყოს მიმართული მთელი ჩვენი ძალდონე: ჩვენ ერთხელაც არ ვუღალატებთ ჩვენ ლოზუნგს: მუშა ხალხის განთავისუფლება თვით მუშების საქმეა, და სხვისი არავისი.

სხვა და სხვა ამბები.

ყაზახ-რუსებისაგან აკლებულ და აოხრებულ ოჯახების სასარგებლოთ ე. გადილიას წიგნის მალახიისაგან ჩვენ მივიღეთ 5 მან.

— მკითხველებმა იციან, რომ ამ ერთი კვირის წინათ, გურის ბედ-იღბალი ბეწვზე ეკიდა და გურულების წინააღმდეგ მთელი ლაშქარი იგზავნებოდა ოზურგეთის მაზრაში. საბედნიეროთ, საქმე ჯერ-ჯერობით, სასურველათ გათავდა. ქუთაისის გუბანატორმა, ბ. სტაროსელსკიმ, რომელიც თითონ იყო გურიაში და ადგილობრივ გამოიძია გურულებსა და ყაზახების რაზმს შორის მომხდარი შეტაკების მიზეზი, ნამესტნიკს დაწვრილებით აუხსნა საქმის მდგომარეობა. ნამესტნიკმა განკარგულება მოახდინა ქუთაისსა და ოზურგეთის მაზრაში სამხედრო წესების გაუქმების და გაგზავნილი ლაშქარის უკანვე დაბრუნების შესახებ.

— 2 ნოემბერს პეტერბურგში საერთო პოლიტიკური გაფიცვები დაიწყო, გაიფიცენ უმთავრეს ქარხანა-ხაფორების მუშები, რკინის გზის მოსამსახურეები, ასოთ-ამწყობები და სხ. პეტერბურგის გაფიცვას სხვა ქალაქების მუშებიც აძლიერებანს.

— ხუთშაბათს, 3 ნოემბერს, ტფილისის მიწის მხ. მგლოთ-სასწავლებლის მოწაფეებს კრება ჰქონდათ სახსრულბლის შენობაში. კრებამ დიდის უმრავლესობით გადასწყვიტა: განკარგოთ გაფიცვა, სანამ არ იქმნება მოწვეული სრულიად რუსეთის დამფუძნებელი კრება საყოველთაო, თანასწორობის, პარლამენტის და ფარულის კენჭის ყრით; მხოლოდ ასეთ კრებას ძალუძს მთელი სასწავლებლის ძირიან-ფესვიანად გადაკეთება და გაანობა. არჩეულ იქმნა აგრეთვე სამი დელეგატი, რომლებმაც კავშირი უნდა იქონიონ სხვა სასწავლებლების წარმომადგენლებთან და მათთან ერთად ესა თუ ის ტენიკური კითხვები გაითვალისწინონ (ივ.).

— ამ დღეებში ტფილისის პოლიციის აფიცრებს კრება ჰქონდათ, რომ გამოერკვიათ, 22 ოქტომბერს სისხლის ღვრაში ვინ იყვნენ დამნაშავენი. აფიცრთა ერთმა ჯგუფმა განაცხადა: სისხლის ღვრაში დამნაშავენი არიან თვით დაზარალებულნი, რადგან ქვებისა და რევოლვერების სროლით ჯარი გამოიწვიეს, რომ იარაღი ეხმარათ. აფიცრთა მეორე ჯგუფი იმ აზრისა იყო, რომ სისხლის ღვრა გამოწვეულ იქმნა პატრიოტების პარტიის წევრებისგან და ყოველ შემთხვევაში ჯარს, არც სხვას არაფერი ევნებოდა ხალხისაგან, რომ ჯარს იარაღი არ ეხმარა. კრებამ აირჩია კომისია, რომელიც სისხლის ღვრის ამბების თვალთ მნახველთ ჩვენებას ჩამოართმევს და ამ საგნის შესახებ აფიცრთა კრებას თავის მოხსენებას წარუდგენს (ივ.).

— უქმდება კავკასიის პოლიციის გამგის გენ. შირინკინის კანცელარია და პოლიციის გამგის თანამდებობა.

— სამტრედიაში დიდძალ ჯარს მოუყარეს თავი: ჯარისკი ჩაიყვანეს, მაგრამ საკმაო სურსათი არ მიაწოდეს. ეხლა, ჯარი უსურსათოთ დიდ გაჭირვებაშია. სალდათებს შორის უკმაყოფილებაა თურმე. შეიძლება დიდი უბედურება მოხდეს და ჯარმა ჯავრი მშვიდობიან მცხოვრებლებზე იყაროს.

— 3 ნოემბერს, გრაფმა ვიტტემ დეპეშით აცნობა ტფილისის ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეებს, რომ სრულიათ კანონიერია ფოსტა-ტელეგრაფის მთავარ-სამმართველოს უფროსის შენიშვნა იმის შესახებ, რომ თქვენ, როგორც სახელმწიფო სამსახურში მყოფთ, 17 ოქტომბრის მანიფესტი არ შეგეხებათ და, მაშასადამე, არც ნება გაქვთ საერთო შოთხოვნილებათა შემუშავებისაო. გრაფი ვიტტე ურჩევს მოხელეებს, სევასტიანოვის განკარგულებას დაეპირილონ და მოსკოვის ბიუროში მონაწილეობა არ მიიღონ. ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეები, როგორც ვიცით გრ. ვიტტეს განმარტვას ყურადღებას არ აქცევენ და მათი კანონიერ შოთხოვნილებების და უკმაყოფილებლობის გამო გაფიცვით ემუქრებიან მთავრობას.

— თუ. საბჭოს ხმოსანმა ბ-ნ სვეშიკოვმა განცხადება შეიტანა, საბჭო მიემხროს კავშირთა კავშირის მოთხოვნილებას სრული ამნისტიის შესახებო.

— სხვა რეფორმებთან ერთათ უქმდება ყანდარმთა საგუბერნიო გამგეობებ.

— პეტერბურგში გამოვიდა ახალი ყოველდღიური, პოლიტიკური და ლიტერატურული გაზეთი „Новая Жизнь“ (ახალი ცხოვრება). გაზეთს სათავეში ცნობილი სოციალ-დემოკრატიები უდგანან. მუდმივათ თანამშრომლობენ: ნ. ლენინი, ა. ბოგდანოვი, ა. ლუნახარკი, პ. მასლოვი, ვ. ბახაროვი, მ. გორკი, ლ. ანდრეევი, ბუნინი, ვერესაევი და სხვა გამოჩენილი მწერლები.

— პეტერბურგშივე ნოემბრის პირველ ნახევარში გამოვა მეორე სოციალ-დემოკრატიული გაზეთი „Начало“ (დასაწყისი).

სი) აკსელროდის, პლენანოვის, პარფუსის, სტაროვერის, მარტოვის და სხვა ცნობილ სოციალ-დემოკრატების მუდმივ თანამშრომლობით. რედაქცია ასე ახასიათებს, გაზ. „Начало“-ს თავის განცხადებაში:

„ჩვენი გაზეთი — რევოლუციონური პროლეტარიატის ორგანოა.

რუსეთის პროლეტარიატმა თავისუფალი სიტყვის ასპარეზი გაგვიხსნა თავისი განწირული ბრძოლით — ჩვენ კი ვეცდებით ჩვენი თავისუფალი სიტყვით სამსახური გავუწიოთ რუსეთის პროლეტარიატს. ჩვენ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის პროგრამის ნიადაგზე ვდგევართ. ჩვენი მიზანია — რევოლუციონურ ბრძოლაში წინ წავიყვანოთ მშრომელი კლასები; ჩვენ ვერ დაგვაკმაყოფილებს ვერავითარი დათმობა და ყოველივე გამარჯვებას ჩვენ მოვიხმართ რევოლუციონურ ლაშქარის გასამტკიცებლათ და რევოლუციონურ მოთხოვნათა გასაფართოებლათ. გაყვლიფილ მასსაში შეგნების გაღვიძება, სულიერი კავშირის დამყარება ასეთი მასების შორის და ყველა ისეთი ადამიანების შემოერთება, რომელნიც გამსჭვალულნი არიან იდეური და პატრიოტის გრძნობებით და მამაცი აზრებით — აი საშვალეებანი ჩვენი ბრძოლისა.

რუსეთის პროლეტარიატი მთელი ქვეყნის სოციალისტური და რევოლუციონური ლაშქარის მოწინავე რაზმი შეიქმნა. ჩვენ რუსეთის პროლეტარიატის გზირობას ვკისრულობთ მისი გათავისუფლების ბრძოლის საქმეში და ამასთანავე მთელი ქვეყნის დაზარალებულ კლასთა ინტერესებს ვემსახურებით. ჩვენ ბრძოლას ხმას აძლევს იმათი ბრძოლა, რომელიც, თავის მხრით, დიდ გავლენას იქონიებს ჩვენი გამარჯვების საქმეზე. გაუმარჯოს თავისუფალ სიტყვას.

— სადგ. ძირულაში, 2 ნოემბერს, სამხედრო მატარებლები ერთმანეთს დაეჯახა. ამ ამბის გამო შემდეგ დაწვრილებით ცნობებს გვატყობინებენ: რკინის გზას მოხელე-მოსამსახურეები გაფიცულნი იყვნენ. მატარებლებზე რკინის გზის ბატალიონის ჯარის კაცი მუშაობდნენ. 2 ნოემბერს, 4 საათზე, სადგურ ბელაგორიდან ძირულაში გაისტუმრეს სამხედრო მატარებელი. ამ მატარებელს უკანვე დაადევნეს მეორე სამხედრო მატარებელი; სწორეთ იმ დროს, როდესაც ძირულიდან უნდა დაძრულიყო პირველი სამხედრო მატარებელი, უკანიდან დაეჯახა მეორე მატარებელი. დაიმტვრა თხუთმეტი ვაგონი და ერთი ორთქლმავალი, 25 ჯარის კაცი დაშავდა და 8 მოკვდა. ამ უბედურების დროს სალდათებს და მათ მბრძანებლებს ეგონათ, რომ ეს-ეს არის დაგვეცნენო, და მახლობელ სოფელს თოფები დაუშინეს. მცხოვრებთაგან მოკლულია ორი. დაჭრილია ოთხი. ფიქრობენ, რომ ამ სოფელს დიდი უბედურება მოუვიდაო. (ივ.)

— ქ. ნოვოროსისკში გზებნატორის თხოვნით კავკასიის ნამესტნიკმა გაძლიერებულ დაცვის წესები გააუქმა.

— 2 ნოემბერს, მამა-დავითის მთაზე თფილისის ყველა მოხელეების მიტინგი იყო დანიშნული. მიტინგის მოხელენი ნაკლებათ დაესწრნენ, რადგან დაწესებულებათა უფროსთ მოხელეთათვის მიტინგზე წასვლა დაუშლიათ. სახაზინო პალატის უფროსს მოხელეებისათვის რიხით გამოუცხადებია: მიტინგზე წასვლა არ გაბედოთო, მაგრამ მიტინგს ამ დაწესებულების ზოგიერთი მოხელენი მაინც დაესწრნენ. მიტინგზე გადაწყდა, რომ ყველა დაწესებულებებიდან არჩეულ იქმნეს ორი კაცი, რომელთაც თავიანთი მოთხოვნებიანი უნდა შეემუშაონ. შემდეგი მიტინგი დანიშნულია კვირისათვის.

— მოგვეყავს აქ ზურიაში კახაკების მიერ დახოცილთა და დაზარალებულთა სახელი და გვარი.

მოკლულნი არიან: პავლე დვალიშვილი, ხიშტი; გიორგი ლო-

მაძე, წისკვილში სიმინდი მიჰქონდა, 70 წლის მოხუცი; სოფელში დოლიძე, მოხუცი თავის ეზოში მოჰკლეს; არსენ ხიფიშიძე და ირაკლი ჯახუტაშვილი, სოფ. ძიმითში უცაბედად მოკლულნი; ამბაკო სალუქვაძე — ბრძოლის ველზე.

დაჭრილები არიან: თედ. ტრაპაიძე, სამსონ მამალაძე, კონსტანტე ხომერიკი, სილიბისტრო ღლონტი. არც ერთი მათგანი შეტაკებაში არ ყოფილა. შეტაკების დროს ამხანაგისაგან უცაბედად დაიჭრა ბერამიძე.

ზაღაწვები: ლუკა ტრაპაიძე, გრიგ. ებრაღიძე, ილიკო შინაივი, ილიკო კონტრიძე, ჩხარტიშვილი სიო. ვენსტე და მიხეილ ზამბახიძე, ივანე ვადაჭკორია, ვასილ ჩიგოვიძე, აპოლონ წულაძე, სიმონ, ისიხი, ანტონ და სოლომონ მენაბდენი, იაკობ ჩაველიშვილი, დუქანი; ალმასხან მენაბდე, დუქანი; ბარნაბ, ივლიანე, გაბრიელ, ივანე, ილარიონ, ლუკა და ნიკიფორე მენაბდენი; სილიბისტრო, დიმიტრი, ჯარისპან და ფარსადან, აზნაური ღლონტები; ანტონ ჩხარტიშვილი; გურბის სავატრო-სამრეწველო ამხანაგობა „შუამავალი“; გიორგი ღლონტი; ოქროპირ გოგოტიშვილი; მიხეილ და ლევან მამულაიშვილები; ალექ. ხუტუა, სოფლის სასამართლო, კანცელარია; ასლან, ილიკო, თეოფილე, ივანე და მაქსიმე ღლონტები; ივანე ნიკოლაიშვილი; ანტონ ფიხაძე; ანდრია და მოსე ღლონტი; სიმონ, ალექსი და კონსტანტინე სკანკოჩაიშვილები, ვასილ, გიგო და გიორგი დათუნაიშვილები, გიორგი, ალექსი (მემკვიდრე) და ნინო ბერიძენი; ვასილ თავაძე, ივანე გოგვაძე, სარდიონ ღლონტი; ლუკა დაჟონია, სტეფანე და მალაქია ღლონტი, ალექსი მალაფერიძე, ალექსი ცხომელიძე, არსენ ხინთიბიძე, ვატა ცხომელიძე, ივანე სალუქვაძე, პავლე მგელაძე, ივანე თავდიშვილი, თეოდორე, ალექსი და პროგილე რუხაძენი, საყვარელ რუსიევილი, მელიტონ სიმონისვილი, მიხეილ, ივლიანე, ისაკ და ვალიკო რუსიევილები, კოსტა ფიფია, იორამ და გიორგი გოგვაძე, ანდრია და გიორგი დონდოლაძე, გიორგი და ანდრია რუხაძენი, ივლიანე ჩხაიძე, სამსონ მახარაძე, ამბაკო და კონსტანტინე რუხაძენი, იობი ერქომაიშვილი, სანდრო ჯაფარიძე, თეოფილე თავდიშვილი, გაბრიელ მელიქაძე, ნესტორ მახარაძე, ერემია ცხომელიძე, მიხაკო ცხომელიძე, ეკვთიმე ღლონტი, ერემია ცხომელიძე, მიხაილ დაჟონია და სიმონ ჩხაიძე. („ივ.“)

შლისელობურგის პატიმრები.

ისინი დღემდის იტანჯებიან... ვინ არიან ისინი, რამდენი არიან? რამდენი არიან ეს თვითმპყრობელობის მტრები, რომლებსაც ეხლაც ეშინია მას, ეხლა, როცა ისინი ნახვერათ მკვდრები არიან.

ამ კითხვაზე პასუხს იძლევა ლ. მენშინი „С. От.“ ფურცლებზე: სამოცი კაცისაგან, რომლებიც შლისელობურგში იყვნენ დაპატიმრებული დარჩა მხოლოდ თორმეტი. აი იმათი გვარები: პაპოვი, ფროლენკო, მაროზოვი, ლოპატინი, ანტონოვი, ივანოვი, ნოვოროსისკი, ლუკაშევიჩი, კარპოვიჩი, გერშუნი, საზონოვი და სიკორსკი. ამათში პირველი სამი კაცი 26 წელია, რაც დატყვევებული არიან, ფროლენკო და მაროზოვი თვალსაზრისით როგორც თამაშობდნენ ეგრეთ წოდებული «Народ. Воля»-ს მოქმედებაში. პაპოვი სრულიად შემთხვევით მოხვდა შლისელობურგის ციხეში. 1880 წ. პაპოვს რაღაც უმნიშვნელო პროცესის შემდეგ გადაუწყვიტეს და გაგზავნეს ჯერ ციმბირში, იქიდან კი გადაყვანილ იქმნა ოდესლაც სახელოვან კაზახში. 1882 წ. კარიდან გაიქცა 8 პოლიტიკური დამნაშავე (ყველა დაიჭირეს). პოლიციის დეპარტამენტმა ბრძანება გასცა, გადაეყვანათ კარის ციხიდან დასასჯელათ 16 კაცი, რომელნიც ყველაზე საეჭვოთ მიაჩნდათ. ამ 16 კაცში მოყვა პაპოვიც, რომელიც არ ყოფილა გაქცეულთა რიცხვში. კარიდან გადმოყვანილებში პაპოვის მეტი არაინ გადარჩენილა: ზოგი დახვრიტეს, (მიხაკოვი და მიშკინი), ზოგი მოკვდა (იურკოვსკი, ბუცინსკი), ზოგი ჭკუიდან შეიშალა (შჩედრინი), — გადარჩა მარტო პაპოვი. იმას ასცილდა ყველა მანიფესტი; ჩვეულებრივი დრო რომ ყოფილიყო მას არ შეიბრალებდნენ უგულო და უსულო უანდარმები.

დანარჩენ ტუსაღებში მთავრობა უმეტეს ყურადღებას აქცევს გ. ლოპატინს, რომელიც დაქვრივია 5 ოქტ. 1884 წ., გასამართლებულია 5 ივნისს 1887 წ. მართლაც შესანიშნავია ლოპატინი როგორც ხალხის განთავისუფლებისათვის მებრძოლი, მან მთელი თავისი სიცოცხლე შესწირა ამ საქმეს. ლოპატინმა შლისელბურგშიც გაატარა რამდენიმე წელი რუსეთის და ციმბირის ციხეებში, რამდენიმე ხანი გადასახლებულიც იყო. ის ძალიან განათლებული კაცი იყო, იყო მეგობარი ლავროვისა და კარლ მარქსის, კაპიტალის I ტომის უმეტესი ნაწილი მისი ნათარგმნია რუსულ ენაზე. შესანიშნავი აგიტატორი, აღჭურვილი ბრწყინვალე მქვერ-მეტყველობით და თავისებური მიმზიდველობით, ის მოსვენებას არ აძლევდა პოლიციასა და ქანდარმებს. ისინი არაფერს არ შურავდნენ, ოღონდ რამე ნაირათ სიკვდილით დასჯა გადაეწყვიტათ მისთვის. მას ბრალს სდებდნენ ვითომ ცნობილი სუდეიკინის მკვლელობის მოთავე ყოფილიყოს, მაგრამ სამხედრო სასამართლომ გაამართლა ის. მიუხედავად ამისა პოლიციის დებარტამენტმა, რომლის დირექტორათ იმ დროს იყო პ. ნ. დურნოვო — «განახლებული» მთავრობის დროებითი შინაგან საქმეთა შინისტრი, გაგზავნა გ. ლოპატინი შლისელბურგში (სიკვდილით დასჯის მაგიერ მთელი სიცოცხლე ციხეში ჯდომა მიუსაჯა). ახლა ლოპატინი სამოცი წლისაა, როგორც ამბობენ ძალიან ავით არის (წყალმანკით). მორაზოვი («ნაროდნაია ვოლია»-ს პოეტი) — როგორც შარშან განთავისუფლებული ვერა ფიგნერი გადმოგვცემს, — ისეთი გახდარა, რომ თავისი ფიგურით ინდოეთში შიმშილობის დროს დახატულ ინგუსებს მოაგონებს კაცს... არც დანარჩენები არიან ჯანმთელათ: სერგეი ივანოვი ეპილეპსიით არის ავით, პეტრე ანტონოვი (მუშა) ნევრასტენიით...

აი ამ საშინელი უსამართლობისაგან და სისასტიკისაგან ტანჯულ-წვალებულ ბებრებს და ავადმყოფებს არ აძლევს თავისუფლებას გრაფ ვიტტეს და გენერალ ტრეპოვის მთავრობა, ის მთავრობა, რომელიც საზოგადოებისაგან ნდობას ითხოვს და რუსეთის განახლებას და განთავისუფლებას გვირბნობს... ან იქნებ მთავრობა შიშობს, რომ ცოცხალ-მკვდარ ტანჯულებთან ერთად გარეთ გამოვა მთელი გროვა სამუდამოთ დაღუპულთგ — ალექსანდრე მიხაილოვი, ბარანნიკოვი, მიშკინი, კლეტოჩნიკოვი, კალოტკევიჩი, ზლატოპოლსკი, ზოგდანოვიჩი, გრავესკი, სოფიო გრინცბურგი, ბალმაშოვი და სხვანი მრავალნი ტანჯულნი და წამებულნი შლისელბურგის ჭერ ქვეშ გამოვლენ და მოგვითხრობენ ჩვენ იმ დიად, მიუტყეველ ცოდვებს, რომლების მოწმეთ მხოლოდ ყრუ კედლების იყვენ...

კ ო რ ე ს ო ნ დ ე ნ ყ ი ე ბ ი.

მ. მოსკოვი, 22 ოქტომბერი. ხშირათ ვიდეო კლამს ხელში, რომ ქართველ საზოგადოებას გაუზიარო ჩემი შთაბეჭდილებანი მოსკოვის მოძრაობის შესახებ, მაგრამ ახალი შთაბეჭდილებანი, ახალი შემთხვევები, რომელსაც ადგილი აქვს მოსკოვის ქუჩებზე, ახლებს უწინდელს და იძულებულათ მხდის კლამში მივარდვო, რომ ზასუხი გავცე ახალ კითხვებს. ცხოვრება დღეს და გადმოდღეს; ძველი იცვლება ახლით, ახალი კიდევ უფრო ახლით და ეს ისე სწრაფათ და მოულოდნელათ ხდება, რომ ახრება ბურუსში ეხვევა და ახროვნება კი ჭკასს წარმოადგენს. ასეთ დროს ძნელია, უძლიან ძნელი რაიმეს დალაგებით გამოთქვა. ძალაუნებურათ მივები ცხოვრების ტაღდას, ის გადაგისერის მდებარე ზღვაში და იქ, ზღვის მორეში, ეველაფერი გაიწელება. ბრძოლა მამაცი,

ბრძოლა დაუცხრომელი, ბრძოლა ეველა შავ ძალებთან, აი რა შეადგენს მთელ შენს არსებას.

დიდი ხანია რაც რომ რუსეთში, რევოლუციონური მოძრაობის დაიწყო, დიდი ხანია, რაც რუსეთის სხვადასხვა კუთხეების რევოლუციონის ქარ-ცეცხლი მოედო, მაგრამ ის მიხანს მანინ ვერ ადწევა; მას აკლდა ერთი რამ, რომელიც აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ხალხის გამარჯვებისათვის — მას არ ქონდა სურთო, ერთ დროული ხასიათი. ბრძოლა დანაწილებული იყო და მტერი ადვილათ იმარჯვებდა; სისხლი იღვრებოდა, ხალხი გმინავდა და მტერი კი იცინებოდა.

იმ დროს, რაცა სხვადასხვა რუსეთის ქალაქებში ბრძოლუტარიატი მტერს შამცხურად ებრძოდა, რუსეთის დედა ქალაქი მისი ცენტრი — მოსკოვი სადათან ძიღში განისვენებდა. მრავალ რიცხოვან სურდებს და გაწვრთნილ ზოლიციელებს თითქმის დაეხლებინა მოსკოვის ბრძოლუტარიატის განება. ის დუშდა უიშედოთ. კითხულობდნენ, რადის იქნება, რომ მოსკოვიც ხმას გაკვრემს, რომ ერთათ მასთან იერიში მივიტანოთ საძაგელ წეს-წებობილებაზე.

და აი დაღვა დრო. მოსკოვმა დაიწყო. გუშინდელი მხანა ბრძოლუტარიატი, დღეს ღამ-კაცათ გამოდის, და მდებარეობით რუსეთის ცენტრი — მოსკოვი, მოძრაობის ცენტრათ გადაქცეულა. სურთო გაფიცვა, ღამდის განხორციელება მოითხოვს დიდ შეკნებას და სსსტიკ დისციპლინას ბრძოლუტარების მხრით, მოსკოვის ბრძოლუტარიატმა იდეალურათ ჩაატარა. მთელი ვვირის განმავლობაში მოსკოვი მოკლებული იყო წყალს და სინათლეს. ზური, ხორცი და ეველაფერი, რაც კი შეადგენს ზირველ მოთხოვნილებას, ერთი ათად ფასობდა და მცხოვრებლები აუტანელ მდგომარეობაში იყვენ ჩაუებებული; გაზუთები არ გამოდიოდა, რკინის გზის მსვლელობა შეწყვეტილი იყო. ბრძოლუტარიატის ძალა ზირველათ დანახანა მოსკოვის მცხოვრებლებმა. ზატარა კაცი, კაცუნა, მის თვად წინ გაიზარდა და ვეებრთელა კაცათ გადიქა. ქალაქის მამებია-ხმანები მორიგებანაც შეუდგენ და ზირველათ იცნენ ბრძოლუტარები მოზარდაზირე მხარეთ. თუ ზირველათ შედიდურათ უფურებდენ მათ, ესლამუშების კრებებზე დეზუტატებს აგზავნიდენ და ხსნას და შეკლას თხოულადენ. მაგრამ მუშები უარით ისტუმრებდენ და დირსეულათ უზასუხებდენ: ჩვენ ჯერ სხვასთან გავქვს საქმე, თქვენთვის შემდეგში მოვიცდითო; თქვენ ესლამ კრძნობთ გაჭირვებას და ჩვენ კი დაბადებიდან გაჭირვებაში ვართო; მოითმინეთ, თქვენ ხომ სულ მოთმინებას ქადაგებთო.

სიტყვის, კრების, კავშირის თავისუფლება მოსკოვის მუშებმა ფაქტიურათ უკვე განხორციელეს, ასე რომ, «მანიფესტის» მათ ცხოვრებაში ამის მხრით არაფერი ახალი არ შეუტანია. უნივერსიტეტის და სხვა სასწავლებლის აუდიტორიები ეოველ სადამოს გამოტყედილი იყო ათასი და ათათასი მუშებით და ორატორებს დიდის უურადლებით უტყვრდენ. სოციალ-დემოკრატიული პარტია, რომელიც ხელმძღვანელებდა მთელ მოძრაობას, ეველა კრებებზე დიდ თანაგრძნობას იწვევდა, და მუშები ეველგან და ერთხმათ აცხადებდენ მისი ხელმძღვანელებით მიქმედებას. საურადლებოა ის მოვლენა, რომ თვითონ მუშებიდან მრავალი ორატორები გამოდიოდენ და გრძნობიერ სიტყვებს ამბობდენ. ეველა იმთგანი ურჩევდა ამხანაგებს ზოლიტიკური ბრძოლა ზირველ ადვილზე დაევენებათ.

17 ოქტომბერის «მანიფესტმა» დიდი ამბავი გამოიწვია მოსკოვში, 18 ოქტომბერს დიდიდან დაიწყო მიტინგები და მანიფესტაციები ქალაქის ეველა კუთხეებში. ათასობით და ათათასობით დაარებოდენ ქუჩებზე უთვალავ წითელ დროშებით. «მარსელიონის» და სხვა რევოლუციონური სიმღერათ. წინ მიქმნდათ თეთრი დროშა ზედ წარწერით «ამხანაგთა», ეს ეველა ზოლიტიკური საქმეებისთვის დატყვრადების გამოშვებას თხოულადენ. ბურჟუაზის ცისის ახლდ თავი მოიყარა 30 ათასამდე კაცმა და დაუფრებ-

დოვ თხოულობდენ დაჭერილების გამოშვებას. გამოუშვეს 147 დაჭერილი, რომლებიც კადავების დაცვის კანონით იუვენ დახატებულნი. განთავისუფლებულნი ხალხი დიდის ადვანტაჟით ეკებებოდენ. შემდეგ დაბრუნდენ უნივერსიტეტში, რომ იქ გამართათ მიტინგი. გზაში შეხვდენ ზირდაზირ მამაკალ გრფას პატრიოტულ მანიფესტანტებისას ხელმწიფის სურათით, ხატით და ნაციონალური ბაირადებით. მახალგაზრდებისას დაიწეს ვვირილი, დამუქრება, რის შედეგი იყოს ის, რომ ჩვენმა მეომარმა რაზმმა (Боевая дружина) რამდენიმეჯერ გასრფლას და მანიფესტანტები ერთ წუთში გაიფანტა. თითქმის მთელი დღის განმავლობაში უველგან მიტინგები იმართებოდა; უმთავრესი საკანი «მანიფესტანტის» გარჩევა.

«მანიფესტანტის» გამომცხადებლისთან ერთად თავი იხინა «შავმა რაზმმა». დღე არ გავა, რომ მისხვერბლი არ იყოს. გადაცემული ზედიზედები და კახანები ამხედრდებენ ბნელ ხალხს «სტუდენტების» და საზოგადოთ ინტელიგენტების წინააღმდეგ. ფორმაში გავლას თითქმის შეუძლებელია, რადგან აუცილებლათ ან გავლასვენ ან და მოგვლავენ. ერთმა შთაგნმა ამ დღეებში მოკლას გამომჩენილი სოციალ-დემოკრატი ნიკოლოზ ბაუმანი, რომელიც დიდი ხანია მუშაობდა სოციალ-დემოკრატიის ორგანიზაციებში; სხვათა შორის «მეორე სივხდზე» დღეგატათ იყო გავლასენილი მოსკოვის სოც-დემოკრატიის კომიტეტისაგან. უველას მოსკოვის გახეთები განურჩევლათ მამართლებლისა, რასაკვირველია გარდა რაქციონურისა, დიდის პატივის ცემით იხსენიებდა ნიკ. ბაუმანს, რაცორც თავკამდეებულ მებრძოლს თავისუფლებისათვის. 20 ოქტომბერს დანიშნული იყო დამარხვა. ძნელი წარმოსადგენია გადმოცემა იმის, თუ რა მოხდა მოსკოვში ნიკ. ბაუმანის დამარხვასზე. თუ მისი სიცოცხლე დიდს სარკებლობას მოუტანდა პრფექტარიატის, მისმა სიკვდილმაც დაუფასებელი სარკებლობა მოუტანა პრფექტარიატის შეკავშირებას. 20 ოქტომბერი იყო დღე, რადესაც მთელი მოსკოვის პრფექტარების შეერთება და ერთსულოვანობა უველასათვის თვალ-სახინო გახდა. უოვლად შეუძლებელია აღნიშვნა რიცხვით, თუ რამდენი სული მიუვებოდა განსვენებულის კუბოს. ადგილობრივი გახეთები წერენ 100,000 იყოვო, მაგრამ მე კი მგონია, რომ გაცილებით მეტი იყო. მოწუბილი იყო ადგილობრივი ს.-დ. კომიტეტის ხელმძღვანელობით. ისეთ რიგ-რიგათ და მწუბრათ მიუვებდენ, რომ გაწვრთნილ ჯარს მოგაკანებდათ. ერთი ვერსის მანძილზე იყო გამწვრავებული ხალხი უთვალავი წითელი ბაირადებით და გვირგვინებით უველას ადგილობრივი, რაცორც ლიბერალური, ისე სოციალისტური ორგანიზაციებიდან. წინაბაირადზე ეწერა «წესიერებას იცავენ მოქალაქენი», შემდეგ: «ძირს თვით-მხერობელობა», «გაუმარჯოს დროებით მთავრობას», «გაუმარჯოს შეანადებულ აჯანყებას», «გაუმარჯოს დამოუხმებელ კრებას» და სს. და სს.

20 ოქტ. მოხდა ზირველი მობილიზაცია მებრძოლ პრფექტარების არმიისა და ამ მობილიზაციამ საცხრათ ჩაიარა. მათუბებლებიც, რომელიც გაშტერებით უტქერდენ ამ დიდებულ პრფექციას, ძვირად გაიგანებდით: **«Здесь вся Москва! Это посерьезнее японской войны».**

შავ ძალებს ამ დროს არ სძინავდა, ის დროს უნდოდა და სამაკიეროს გადახდა სწუხრდა. და აი იმ დროს, რაცა დასაფლავების შემდეგ დაბრუნდენ და 3000 კაცამდე მთუხლავდა უნივერსიტეტის შენობას, იგრილად ტუვიებმა და 50 კაცი იქვე იმსხვერბლას (დაჭერილი და დახრცილი).

ამით ვათავებ მოსკოვის ამბების მოკლეთ გამომცემს. მაგრამ მინდა ერთი ვიკითხო, შესადლებელია თუ არა რამე თავისუფლების განხრციელება. უნდახდე ვითომ და განთავისუფლებულ რუსეთში? შესადლებელია თუ არა გუშინდლი მკლების დღეს ცხურებათ გადაქცევა? განა აშკარა არ არის, თუ მართვამკეობას უნდახდე მთავრობის ხელში დარჩა, უველავური თავისუფლებას მხლდოთ ფიქრია იქნება?

სიო ჭ—ლი.

ქ. თელავი. 25 ღვინობისთვიდამ დაიწყო აქ საერთო გაფიცვა, რომელმაც სამ დღეს გასტანა.

26 ღვინობისთვეს ეგრედ წოდებულ „ნადაკვანზე“ გაიმართა მიტინგი, წარმოსტქვეს სიტყვები სოციალ-დემოკრატი. პარტიის ორატორებმა. შემდეგ პროცესიით ვაემართენ სამხედრო საკრებულოსკენ, საიდანაც გამოვიდნენ კენჭის ამოსაღებად თავმოყრილნი ახალგაზდანი და შეუერთდენ პროცესიას. ამავ დროს ააფრიალეს წითელი დროშა და მარსელივის სიმღერით განაგრძეს გზა. ქალაქის ბალთან შეეგებნენ მათ, წინანდლის სახელმწიფო მამულის მუშები. ხალხი თანდათან ემატებოდა. გაიარეს სიმღერით და «ურას» ძახილით უმთავრესი ქუჩები სიტყვების წარმოთქმით. ნაშუადღევს ორ საათზე ყველანი მშვიდობიანად დაიშალნენ.

27 ღვინობისთვეს დიდძალი ხალხმა მოიყარა თავი სომხის თელეთის ეკლესიის ვალავანში, სადაც გადაიხადეს პანაშვიდი თბილისში 22 ს. შეუბრალებლათ ამოხოცილთა სულის მოსახსენებლათ, და წარმოითქვა სიტყვა. აქედან წითელი ბაირადებით და მარსელივის სიმღერით გასწიეს ფერის-ცვალების ეკლესიისკენ, რომლის მახლობლათ გადახდილი იქნა პანაშვიდი და წარმოთქვეს სიტყვები.

28 ღვინობისთვეს გადაიხადეს ყველა სასწავლებლების მასწავლებელ-მეგირდებმა პანაშვილები თბილისში 22 ოქტომბ. ამოუღეტილ მოწაფეების მოსახსენებლათ. 29 ღვინობისთვეს ხელახლა შესწყდა მეცადინეობა ყველა სასწავლებლებში.

26 ღვინობისთვეს დასრულდა სამხედრო ბეგრის ვადასახლად გამოწვეულ ახალგაზდათა კენჭის ამოღება. უკეთ ვთქვათ, უნდა დასრულებულიყო რომ ამოეღოთ კენჭი, მაგრამ მომეტებულ ნაწილს არ ამოულია. ყვარელის საბოქაულომ კენჭი ამოიღო, მაგრამ დაფიცვაზე რომ მიდგა საქმე, ცივი უარი განაცხადეს ფიცზე. დანარჩენ საბოქაულოებს სრულებით არ ამოულიათ კენჭი. ყველა ამათ წარუდგინეს ადგილობრივ მთავრობას შემდეგი მოთხოვნები: 1) ორი წლის სამსახური. 2) დატოვება სამშობლო ქვეყანაში. 3) ყველა შესრულებულ ჯარის კაცების განთავისუფლება. 4) განთავისუფლება ჯარის კაცისა პოლიციურ სამსახურის შესრულებისაგან. მაზრის წინამძღვარმა აცნობა ყველა ეს დეპეშით გუბერნატორს.

თიანეთის მაზრაში ახლად გაწვეულნი ჯარის კაცები აქეთ-იქით გაიფანტნენ და მიიშალნენ.

10 ღვინობისთვეს გაიფიცნენ აქაური ბონდრები. მათ წარუდგინეს ადებს თერთმეტი სხვადასხვა მოთხოვნები. რამდენიმე დღის შემდეგ დაკმაყოფილებულ იქნა ყველა მოთხოვნები და ბონდრებმაც მუშაობა დაიწყეს.

მეოცე საუკუნე.

ქ. სიღნაღი დიდებულ სურათს წარმოადგენდა 23 ღვინობისთვეს. დიდიდგანვე დიდძალი ხალხმა მოიყარა თავი სოფლებიდან. ასი წლის ტანჯვა-ვაების შემდეგ დღეს პირველათა გრძობდენ თავისუფლოთ ამოსუნთქვას, როდესაც გაშალეს წითელი დროშები, ამ დროს ერთხმათ დაიგრიალა ათი ათასმა ხმამ ვაშა! ჯაშუშები და პოლიციელები თითქო მიწაში ჩაძვრნო ისე მიიშალნენ. დღეს ქიზყმა კარგათ იცის რასა ნიშნავს თავისუფლება: სიტყვის, კრების, კავშირების და პიროვნებისა; აი ამიტომ მანიფესტის წაკითხვის შემდეგ გასწორდა ერთის საუკუნის წელში მოხრილი ხალხი, და ორატორის სიტყვის გათავებას შემდეგ დაიძახეს: ეს არა კმარა ჩვენი ცხოვრებისათვის განვადრძოთ ბრძოლა, ბრძოლა მედგარი ვინემ, სრულს თავისუფლებას მოვიპოვებდეთო.. შემდეგ დროშებით შემოიარეს მთელი სიღნაღის ქუჩები, და ყოველგან ახალ დამწერ ხალხს ორა-

გველი

ტორები უხსნიდენ ღღევანდელ, მნიშვნელობას დღის ორი საათი იქნებოდა, რომ პროცესია გაემგზავრა სოფელ ბოდბისხევში, სადაც ბლომათ მოგრაივილიყო ხალხი. როდესაც ორატორებმა აუხსნეს ხალხს, რომ მანიფესტში გამოთქმული თავისუფლება ნაყოფია შეუპოვრათ მებრძოლი მუშახალხისა, რომელნიც მტარვალთა ხელით ურიცხვნი განიგმირენ, და მათმა სისხლმა მორწყო რუსეთის ქალაქები და სოფლები, რომელთა გვამებით ღღესაც სავსეა მოსკოვის ქუჩები, ამ დროს ხალხში გაისმა ქვითინი და ყველას ცრემლები გადმოცვივდათ. აქედან პროცესია ქვემო-მაჩხაანში გაემგზავრა, რომელსაც შეუერთდა ბოდბისხევლებაც. ამ მრავალ რიცხოვან ხალხს ოთხი წითელი დროშა მიუძღოდა წინ, და ისეთს ამადლეგებელ სურათს ბადავდა, რომ ყოველის მხრიდან: კაცი და ქალი, ბებერი და ყმაწვილი უერთდებოდენ პროცესისას. ს. ქვემო მაჩხაანში რამდენიმე სოფლის ხალხს მოეყარა თავი. აქ გაიმართა მიტინგი. — ხედავთ ამ წითელ დროშებს! — დაიძახა ორატორმა. — ეს არის იმ უღანაშაულოთ დახოცილ მუშათა სისხლში ამოვლებული და ძლევა მოსილების ნიშანი, რაიცა თავხარს სცემს მშრომელი ხალხის მცარცველ ბნელ ძალებს. ის წმინდა გვამები, რომლებიც დაიხოცნენ ამ დროშების ტარების უფლებისათვის გიწვევენ თქვენ რომ განაგრძოთ ბრძოლა, ბრძოლა სრული თავისუფლების მოპოვებამდის. ხალხი აღელდა, ცრემლი და სიხარული დასთამაშებდა ყველას. აქ რამდენიმე ორატორმა წარმოსთქვეს სიტყვა, რომელთა სიტყვის დასასრულს ხალხი ვაშას ძახილით ეგებებოდა. შემდეგ პროცესია წავიდა ს. ტიბაანში, აქ გამართული მიტინგის შემდეგ გადავიდა ჯუფაანში სადაც ელოდა ამ მუშახალხს ძლევა მოსილების ნიშანს. აქაც რამდენიმე ორატორმა დაიწყო ლაპარაკი, რომელთა სიტყვას ამდღევარებული ცრემლიანა ხალხი ისმენდა, აქ კი ღამემ უსწრო და დაიშალენ.

დროებით ქიზიყელი.

როგორ მიმგება ბაქო «კონსტიტუციას».

ჩვენს მრავალ-ტანჯულ ქვეყანაში არ მოიძებნება მეორე კუთხე, რომელსაც ბაქოს ოდენი საშინელება და გასაჭირი გადაეტანოს ამ მოკლე ხანში. კეთილდღეობის საზიზღარმა მტერმა ბაქოში ძლიერ ნოყიერი ნიადაგი მოიპოვეს თავისი ფესვების გასამგრებლათ, და დასტკბენ კიდევ თავისი მოღვაწეობის ნაყოფით. მრავალგვარმა უბედურებამ წელში გატეხა ბაქო; ის ჩამორჩა საზოგადო ფერხულს და ძალა-მიხილი კვენსოდა სამარცხვინო ბრძოლის სისხლის მორევში. მაგრამ 17 ოქტომბრის მანიფესტმა ერთბაშათ გამოაფხიზლა იგი. მოვიდა თუ არა ტელეგრაფმა კონსტიტუციას შესახებ, ქუჩაში აფრიალდა წითელი დროშა — ნიშანი თავისუფლებისა. ხალხი, განურჩევლათ ცხოვრებისა და მდომარეობისა, ქუჩაში გამოეფინა; ყველა ერთმანეთს ულოცავდა ძველი რეჟიმის დამხობას, ყველა გახარებული იყო და გრძნობდა, რომ «მანიფესტი» ნიშანი იყო მტერის დამარცხების. ხალხი ერთ აღვილზე იკრიბებოდა და აი იმ ქუჩებზე, რადგან გუშინ და გუშინწინ გამხეცებული ძმები ერთმანეთს ელეტდენ, ღღეს რამდენიმე ათასმა ხალხმა «ინტერნაციონალი» დააგუგუნა. რკინის გზის სახელონოსთან გაიმართა მიტინგი. დიდხანს ილაპარაკეს ორატორებმა ახლად მოვლენილ „თავისუფლებისა“ და ნამდვილ თავისუფლების შესახებ, აუხსნეს ხალხს ნამდვილი მიზანი ახლანდელ მოძრაობისა და სხვ. და სხვ. შეუძლებელი იყო, რომ ხალხს თავისუფლათ ლაპარაკი დაეწყო და ის უებრო მოღვაწენი დავიწყებოდა, რომელნიც ხალხის განმათავისუფლებელ მოღვაწეობისათვის ციხეში იტანჯებოდენ. პირველი მოთხოვნისა, რომელიც შეადგენდა საზო-

გადოების ზნეობრივ მოვალეობას, იყო პოლიტიკური თავისუფლების მებრძოლთა განთავისუფლება. ხალხის სიძლიერებით გაემგზავრა სატუსალოსაქენი „პოლიტიკური დამნაშავეთა“ განთავისუფლებით გათავდა პირველი დღე „თავისუფლებისა“.

19 ოქტომბერს ბაქომ დილიდანვე საღღესასწაულო სახე მიიღო. მალაზიები დაკეტილი იყო, ყველა ბანკებში, კანტორებსა და სახელმწიფო დაწესებულებებშიაც კი შეწყდა მუშაობა; რკინის გზა გაფიცული იყო, ტრამვაის ვაგონები კი წითელი ბაირაღებით გამოვიდა, სახლებზე წითელი ბაირაღები ფრიალებდა; ქალი და კაცი წითლათაა გამოწყობილი — წითელი ბლუზა, წითელი გალსტუკი, წითელი ბანტი კულზე, ქუდზე, მკლავზე... რვა საათიდან დაწყებული ხალხი ჯგუფ-ჯგუფათ წითელი დროშით იკრიბებოდა ქალაქის შუაგულ მოედანზე — პარაპეტზე. მიტინგის დაწყებამდე შეკრებილი საზოგადოება გაემგზავრა სატუსალო სახლისაკენ იმ ამხანაგების განთავისუფლების მოსათხოვნათ, რომელნიც შირინკინის განკარგულებით იყვნენ დამწყვდეულები და გუშინ არ გამოეშვათ. გზა და გზა თათრების უბანში ქუხდა ორატორების თავისუფალი სიტყვა. ლაპარაკობდენ თათრებიც. ხალხი აღტაცებით ეგებებოდა ორატორებს და ხმამაღლა გაკვივდა იმათ უმანასქენელ სიტყვებს. საზოგადო მხიარულებას საზღვარი არა ქონდა... უცებ გაისმა ზედი ზედ თოფის გრილი. თავ-ხარ-დაცემული საზოგადოება, რომელშიაც ბევრი ქალები და ბავშვები იყო, გაიფანტ-გამოიფანტა, სატუსალოს წინ კი 18 დაქრილი და ერთი მოკლული ადამიანი დარჩა. საქმე იმაში იყო, რომ როცა ეს აუარებელი საზოგადოება სატუსალოსაკენ გაემართა, პროცესიის ერთი ნაწილი უკვე მიუახლოვდა იმას და მთავრობასთან გაგზავნილი დეპუტატების მოლოდინში ლაპარაკი დაუწყო ფანჯარაზე მომდგარ ამხანაგებს. არავითარი ძალ-მომრეობა, რასაც ურცხვათ ირწმუნება ოფიციალური ცნობები, ხალხის მხრით არ ყოფილა. ეს შეუძლებელი იყო. განა წარმოსადგენია, რომ იმ საზოგადოებას, რომელიც ძალით აპირებს ტუსაღების განთავისუფლებას, ქალები და ბავშვები თან წაეყვანა? ამას მხოლოდ ის წარმოიდგენს და იტყვის, ვინც შეჩვეულია და არაფრათ აფასებს უმანკო სისხლის დაქცევას; ის მოქალაქენი კი, რომელნიც სიმართლისათვის მებრძოლთ ესარჩლებიან, არამც თუ არ დაღვრიან უმანკო ადამიანების სისხლს, არამედ, ხედავთ, მოსისხლე მტრებსაც ითმენენ! საქმე კი იმაშია, რომ მოქალაქეთა თავისუფალი სიტყვა ალბათ გულში ჩხვლეტდა მორიგ აფიცერს, რომელშიაც, რა თქმა უნდა, მანიფესტი ვერ გარდაქმნიდა დედის ძუძუსთან ერთათ შეზდილ გრძნობას ძალმომრეობის უფლებისას, და მან ისარგებლა შემთხვევით და ხელქვეითთა უგუნურობით. ნიშნათ მოახლოვებული რისხვისა ორჯგოლ დააკვრევია ჯარისკაცებს, მაგრამ იქ მყოფ საზოგადოებას არც კი გაუგია ამის მნიშვნელობა; მესამედ დაკრეს და... თოფებიც გავარდა. საშინელი იყო უიარაღო დემონსტრანტების მდგომარეობა, მაგრამ უფრო საცოდავ მდგომარეობაში ორ კედელს შუა მჯდომი ამხანაგები ჩავარდენ. ასეთ უსამართლობის დანახვზე იმათ დამტერის სატუსალოს ფანჯრები, დაღეწეს იქაურობა, და უბედურებას უბედურება მოყვებოდა, რომ პროკურორს არ გაენთავისუფლებია. აღდევებული ხალხი ისევ პარაპეტისაკენ გაემართა. აქ ახლა აურებელ საზოგადოებას მოეყარა თავი. აქა-იქ საზოგადოებაში დაინახავდით ახლათ გამოშვებულ ამხანაგებს, რომელთაც სახლში წასვლის მაგიერ მიტინგზე მოსვლა იმჯობინებიათ და თავის ქვეშაგებით თუ ბარგით იქ

მოსულიყვენ. საზოგადოების თავზე ათასი წითელი დროშა ფრიალებდა სხვადასხვა წარწერით. აქ იყო დროშები სოციალ-დემოკრატების, დაშნაელების, ანჩაელების, სოც. სიონისტების და იფტიადლების. რას არ წაიკითხავდით ამ დროშებზე: «გაუმარჯოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას», «ჩვენ მოვითხოვთ დამფუძნებელ კრებას», «გაუმარჯოს რევოლიუციას!», «გაუმარჯოს 8 საათის სამოშუაო დღეს» და სხვ. ამ მთელი ქვეყნის მუშათა მოძღვრის კარლ მარქსის დიდებული სახე ფრიალებს წითელ დროშაზე; ამ დროშას აწერია: «გაუმარჯოს სოციალიზმს!» გაუმარჯოს რუსეთის მუშათა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას!» მის გვერდში შავი დროშა: «თავისუფლებისათვის ბრძოლაში დაღუპულთა ხსოვნას!» მიტინგზე თითქმის მარტო სოც.-დემოკრატები ლაპარაკობდნენ. უპირველეს ყოვლისა ორატორები პროტესტს აცხადებდნენ იმ ძალ-მომრეობის წინააღმდეგ, რომელიც რამდენიმე წუთის წინ ჩაიდინეს სატუსაღოსთან მთავრობის დამქაშებმა. ისინი უხსნიდნენ ხალხს, რომ ის «თავისუფლება», რომელიც ჩვენ მოგვეცა, მუშა ხალხის სიისხლითაა მორწყული, ამიტომ იმას ჩვენ არ უნდა ვუყურებდეთ, როგორც მოწყალებას, არა, ის ჩვენი სისხლით და ოფლით შენაბანია. მაგრამ თავისუფლება უგარანტიოთ ფუქი სიტყვაა, ფუქი იქნება იგი მანამ, სანამ დღევანდელ მთავრობის მაგიერ არ გამოვა თავისუფალი ხალხის ინტერესების დამცველათ ხალხის ნამდვილი წარმომადგენლები... ახლანდელ «თავისუფლების» გამომცხადებლები სიტყვებშიაც კი ვერ ყოფილან უხვი: მოწინავე რაზმი დღევანდელ განმათავისუფლებელ მოძრაობისა—პროლეტარიატი—კვლავ მივიწყებულია. მანიფესტში არ არის ნახსენები გაფიცვის თავისუფლება. მუშა ხალხს არც ახლამიენიჭა ის საუკეთესო იარაღი, რომლის საშუალებითაც მხოლოდ შეუძლია იმას გაუმკლავდეს კაპიტალის უსაზღვრო ექსპლუატაციას. მას არ შეუძლია იყოლიოს თავისი წარმომადგენლები და თავისი ინტერესების დამცველები მომავალ პარლამენტში; მას არ დაეკითხებიან იმ ფულების აკრეფისა და დახარჯვის შესახებ, რომელსაც ყველაზე უფრო მის კისერზე იღებენ, და სხვ. რაც მოვიპოვეთ, იგი ჩვენია. მაგრამ აქ იწყება ჩვენი მიზანი; ამის განხორციელება კი პირდაპირ უარისყოფაა მთელი არსებული წყობილებისა და სანამ გუშინდელი ხალხის მკვლევებლები განაგრძობენ თავიანთ ადგილზე ჯდომას, მშრომელი ხალხი მუდამ ჩაგრული იქნება... ჩვენ გვინდოდა, რომ ხალხი თვითონ, დამოუკიდებლათ განაგებდეს თავის საქმეებს, ხალხს ბატონები არ ესაქიროება, ხალხის უფლებები განუსაზღვრელი უნდა იყოს! ხოლო ყველაფერი, რაც ხალხის უფლებებს საზღვარს უყენებს, უნდა მოისპოს; თვითმპყრობელი ხალხი უნდა შეიქნეს და შეიქნება კიდევც!... მაგრამ სისულელე იქნება, რომ ჩვენ მოველოდეთ ამას დღევანდელ მთავრობიდან ან მის მიერ შექმნილ ღუმიდან. არა, ამას მხოლოდ ხალხის ნამდვილი წარმომადგენლები ჩაუყრიან საფუძველს... გაუმარჯოს ხალხს! გაუმარჯოს დამფუძნებელ კრებას!.. ამისათვის ჩვენ კვლავ დიადი ბრძოლა მოგველის; მაგრამ რუსეთის ძღვევამოსილი პროლეტარიატი და კლესობის შეერთებული ძალა არ შეუძლრება ამას... გაუმარჯოს, ხალხო, რევოლიუციას! — ასე ლაპარაკობდნენ ორატორები, ხალხი კი «ურას» ძახილით ეგებებოდა ორატორების სიტყვებს. ნაშუადღვეის ორი საათი იქნებოდა, როცა საზოგადოება სოციალ-დემოკრატების წინადადებით გაემგზავრა მატროსების კაზარმებისაკენ, სრულიად დარწმუნებული, რომ იმათში თანაგრძნობას ნახავდა... ჩვენ განცვიფრებას საზღვარი არ ქონდა, როცა კაზარმის ალაყაფის კარებზე, რომელ-

საც სხელი ასოებით აწერია: «კასპიის ფლოტის ეკიპაჟი», დაცინახეთ აფრიალებული თავისუფლებების წიქტული დროშა. საზოგადოება ტანის ცემითა და ქუჩის მთავრებით მიუახლოვდა იმას. კაზარმის კარები გაიღო და ჩვენ წინ მთელი კასპიის ფლოტის მატროსები იდგნენ. ორატორებმა ბერი ილაპარაკეს იმის შესახებ, თუ ვისთვის არის საჭირო მუდმივი არმია, რისთვის იბრძვიან, მუშები, ვინ არიან ნამდვილი «წინაური მტრები» და სხვ. საზოგადოებასთან ერთათ მატროსებიც ეთანხმებოდნენ ორატორებს. დაბოლოს ერთი მატროსი ავიდა ტრიბუნაზე; მის გამხდარ აგებულებას და მკრთალ პირისახეს კაზარმაში ცხოვრების ნიშანი აჯდა. მართალია მკერ-მეტყველებით არ იყო სავსე მისი სიტყვა, მაგრამ ყველასათვის აშკარა იყო, რომ მისი სიტყვები გულის სიღრმიდან ამოდინდა. ამიტომ თითველ მის სიტყვას ოქროს მარცვლივით იქერდა საზოგადოება და «ურას» ძახილით აჯილდოებდა. «ამხანაგებო!» სიტყვა ორატორმა: «ჩვენ კარგა ხანია დარწმუნებული ვართ, რომ მშრომელი ხალხის კეთილდღეობა, ჩვენი კეთილდღეობაც არის. ჩვენ მუშები ვიყავით გუშინ და ხვალაც მუშების ჩაქუქს უნდა მოვკიდოთ ხელი; ჩვენ ვიცით, რომ მუშა ხალხი კაცობრიობის საუკეთესო მომავლისათვის იბრძვის; ყოველივე მისი მოთხოვნილება წმიდაა და სამართლიანი. მატროსებმა კარგა ხანია შევიგნეთ ეს და, გარწმუნებთ, მთელი ჩვენი არსება ხალხისკენ არის, ჩვენ მზათა ვართ, ამხანაგებო, ვვერდში ამოვიდგეთ! ცარიელ სიტყვებს არ გეუბნებით, ჩვენმა ამხანაგებმა ეს საქმითაც კი დამტკიცეს... მაგრამ, ამხანაგებო! არმია ყრუა. გემუდარებით, ყველგან და ყოველთვის ეცადებით თვალები აუხილოთ ჩვენ ჩაგრულ ამხანაგებს—არმეიცებს!». ამის შემდეგ ნიშნით სრული თანაგრძნობისა მატროსების ორკესტრი ხალხში გამოვიდა მარსელიეზა დაუკრა. აღფრთოვანებული ხალხი კი სიმღერით აყვა, და მთელი საზოგადოება სალიანის პოლკისაკენ გაემგზავრა. ორატორებმა აქაც დიდი ხანი ილაპარაკეს. დრო გამოშვებით ფლოტის ორკესტრი მარსელიეზას უკრავდა. საღამოს 8 საათი იქნებოდა, როცა დემონსტრანტებმა გენერალ-გუბერნატორის სახლს ჩამოუარეს, პროტესტი გამოუცხადეს გენერალ-გუბერნატორს დილას ჩადენილ უსამართლოებისა გამო და ისევ პარაპეტზე მივიდნენ. ტრიბუნაზე წითელი დროშით ხელში არმიის აფიცერი გამოჩნდა: «მოქალაქენო! თქვა აფიცრმა: ეს წითელი დროშა ჩემს ხელში და ეს წითელი ბანტი შეძლებას მამოვეს გელაპარაკოთ. ამ დილას კი, როცა ამავე ადგილას გამოვიჩნდი, რომ დამტკბარვიყავ თავისუფალს ხალხთან ერთობით, ერთმა თქვენგანმა, სწორეთ პატიოსანმა მოქალაქემ, მითხრა: «წადით აქედან, თორემ ადელვებულ ხალხის გემინოდესო!». დავემორჩილე გონიერ ადამიანის სიტყვებს და მოგვიკიდით. დიან, ეს მაზარა და ეს წყველი ეპოლატები შეიქნა საზიზღარ ადამიანების ნიშნათ. ხალხი ჩვენ მოსისხლე მტერთა გვიყურებს. და მართალია იგი, რითი დავეხმარეთ ჩვენ ხალხს? შეიძლება იმით, რომ ტყვიამ და ხმაომა ასი და ათასი საუკეთესო მამულიშვილი ჩამოაცალა იმას!... მოქალაქენო, ჩვენ შორის ბევრი პაღლეცებია, მაგრამ მოიპოვებიან ისეთებიც, რომელნიც რუსეთის ღუბჭირმა პირობებმა ძალაუხლებლივ გახვია ამ სამარცხვინო ტყავში. იმათ გულში ღვივის ნამდვილი მოქალაქობრივი გრძნობა და იმედიგქონდეთ, სადაც ხალხია, ისინიც იქ იქნებიან! გაუმარჯოს...!»

(დასასრული იქნება).

რ უ ს ე თ ი.

შეტაკება და სისხლის ღვრა ხარკოვში. 10 ოქტომბრიდან დაწყებული ხარკოვში დიდი ამბები ხდებოდა. მცხოვრებნი შიშმა შეიპყრო, რადგან ყველა საშინელ სისხლის ღვრას ელოდა.

რკინის გზის მუშებმა და მოსამსახურებმა ორშაბათ დილით ქალაქ გარეთ მიტინგი გამართეს, რომელზედაც გარდაწყვიტეს: გაეფიცოთ და პოლიტიკური და ეკონომიური მოთხოვნები წარადგინოთ. იქვე წარმოთქმულ იქნა რამდენიმე ცხარე სიტყვა, რის შემდეგაც ხალხი — 15 ათასი კაცი რკინის გზის სადგურისაკენ დაიქრა, ხელი ადებინა მუშაობაზე ყველას და მარსელიეზის სიმღერითა და წითელი დროშებით განაგრძო მსვლელობა უმთავრეს, ეკატერინოსლავის, ქუჩით. გზა და გზა აქცევდნენ ტრამვაის ყველა ვაგონებს, სჭრიდნენ ტელეფონის ვეებერთელა ბოძებს, გაანადგურეს ტარნპოლსკის იარაღის მაღაზია, საიდანაც გაიტაცეს უკანასკნელი ტყვია. ასე მიადწიეს ქუჩის ბოლომდე. აქ გადაწყვიტეს თავი მოეყარათ მეორე დღეს ქალაქის შუაგულ ადგილას ნიკოლოზის მოედანზე, სადაც უნდა გამართათ სახალხო მიტინგი. ხალხი უკვე აშლებოდა, როდესაც გაჩნდნენ ყაზახები, რომელთაც ატეხეს სროლა, ხალხიდანაც სროლითვე უპასუხეს. ამ შეტაკებამ რამდენიმე კაცი იმსხვერპლა ორსავე მხრით. ყაზახები მიიმაღნენ.

მეორე დღეს დალით ადრე ხსენებული მოედანი ჯარებს ეჭირათ.

რაკი აქ დაბრკოლება აღმოჩნდა, სტუდენტობა საჩქაროთ შეგროვდა უნივერსიტეტის შენობაში. ამავე დროს ქალაქის განაპირა ადგილას ერთ ქარხანაში შეგროვდნენ მუშები.

კოტა ხნის მოლაპარაკების შემდეგ სტუდენტობა დაუყოვნებლივ იწყებს უნივერსიტეტის ქუჩაზე ბარიკადების კეთებას, უგზავნის კაცებს მუშებს, რათა ისინი შემოუერთდნენ მათ, რომ იარაღით მოიპოვონ მიტინგების გამართვის უფლება სასურველ ალაგზე.

სწრაფათ აშენებდნენ ბარიკადებს, თხრიდნენ და ქრიდნენ ტელეფონისა და ტელეგრაფის უშველებელ ბოძებს, გამოყარეს უნივერსიტეტის შენობიდან ყველაფერი, რაც კი შეხვდათ რკინისა ან ხისა, აპყარეს ქვაფენილების ფილაქნები, ერთი სიტყვით არაფერს არ ზოგავდნენ, რომ შეძლებისამებრ კარგათ გაემაგრებინათ დაჭერილი პოზიციები.

1 საათზე პავლ. მოედანზე გამოჩნდა შავი რაზმი ნაციონალურ ბაირალით და ხელმწიფის სურათით. დამსწრე საზოგადოებამ ორჯერ წაართვა მათ და დაგლიჯა ხელმწიფის სურათი, მაგრამ შავ რაზმელებს საიდგანდაც ისევ გამოქონდათ სურათი, იდგნენ ბარიკადებიდან მოშორებით და არ მიდიოდნენ; ამ დროს მეორე მხრიდან გაჩნდა 15 ათასი კაცი საგან შემდგარი პროლეტარიატი, რომელმაც მცირე შებრძოლებით დაუბრკოლებლივ მოიშორა ყაზახები და გასწია უნივერსიტეტისაკენ. როდესაც მუშებმა შენიშნეს ნაციონალურ ჰიმნის მომღერალი შავი რაზმი, მაშინვე დასცეს მას თოფები და რევოლვერები. შეშინებულმა შავმა რაზმა დააგლო ქუჩაში ხელმწიფის სურათი და წამსვე გაქრა. სახანვეროთ ამართულ ბარიკადებიდან მუშები გადავიდნენ უნივერსიტეტის ქუჩაში და შემდეგ უნივერსიტეტის შენობაშიცო.

სტუდენტებმა და მუშებმა დაუყოვნებლივ აირჩიეს ხელმძღვანელათ ერთი სტუდენტი, რომლის განკარგულებითაც ერთი ჯგუფი სტუდენტების და მუშებისა განაგრძობდა ბარიკადების გამაგრებას. დაინიშნა მეთვალყურეთა შეიარაღე-

ბული რაზმიც, მეორე ნაწილი კი შეგროვდა უნივერსიტეტის უდიდეს დარბაზში და ერთი მუშის თანხმობით შეიმუშავა მთელი რიგი მოთხოვნილებათა. რადგან მცხოვრებნი ორგანიზაციის აზრით იარაღი საკმაოთ არ ქონდათ, მან გადაწყვიტა აიკლონ ნიკოლოზის მოედანზე მალ. „სპორტი“. თუმცა გაგზავნილ ამხანაგებს წინააღმდეგობა გაუწიეს, მაგრამ იმათ მაინც გამოამტვრიეს მაღაზიის რკინის კარები და იარაღის უმეტესი ნაწილი მიიტანეს უნივერსიტეტში.

შეტაკების დროს მოკლეს სამი მუშა და ერთი სტუდენტი; მაღაზიის პატრონი და ყაზახების აფიცური სასიკვდილოთ დაქრეს. დაიჭრა 20. ამავე დროს მუშების მეორე ჯგუფი სრულიად დაუბრკოლებლათ იკლებს მოსკოვის ქუჩაზე კიდევ იარაღის მაღაზიას.

4 საათზე ქალაქში საომარ დროს წესები გამოცხადდა. უმთავრეს სობოროს ჯარები განუწყვეტლივ არეკებოდა; ეს სობორო აჯანყებულთა ხელში იყო. ხალხი ათასობით გროვდებოდა პავლ. მოედანზე, ბარიკადებთან და ადგზნებულ სიტყვებს ისმენდა; აუარებელი წითელი დროშა შესაფერი წარწერებით თავისუფლათ ფრიალებდა. ერთი ასეთი ბაირალი სობოროს სამრეკლოს თავზეც ფრიალებდა.

აუწერელი სანახაობა იყო.

სალ. 6 1/2 ხმა გავრცელდა, ხულიგანები იკლებენ ებრაელების უბანს და აგრეთვე განადკურებას უპირებენ ლიბერალურ გაზ. „ხარკ. ლისტ.“ რედაქციასაო. მაშინვე შესდგა სამი პატრული 50 კაც., რომელნიც დაუყოვნებლივ გაეშურნენ ებრაელებისა და რედაქციის საშველათ.

სალამოს შებინდებისას მიწყნარდა სიცოცხლე ბარიკადების იქით. მცველები პოზიციებს დარაჯობდნენ. ერთი უფრო უშიშარი სალექციო დარბაზი საავაითსყოფოთ გადააქციეს, სადაც რამდენსამე მძიმეთ დაჭრილს სათნოების დანი უვლიდნენ.

ერთ ოთახში მოეთავსებინათ პატარა სტამბა, სადაც ასოთ-ამწყობნი ბეჭდავდნენ პროკლამაციებს. უკვე გამოეშვათ 3 პროკლამაცია — ჯარის, მთავრობის და მოქალაქეთა მიმართ.

ლამე სისხლის ღვრა არ მომხდარა. დილით ადრე დიდ ძალი ხალხი ვარს შემოერთყა უნივერსიტეტის მახლობელ ქუჩებს. მაგრამ ყველგან ჯარი იდგა და არავის უშვებდნენ ბარიკადებისაკენ.

ბოლოს დენ.-გუბერნატორი დათანხმდა და ნება დართო გაემართათ სახალხო მიტინგი სკობ. მოედანზე. ალყა შემორტყმულთ არ გაჩხრეკენ და არც დაატუსაღებენ, თუ ჯარებს არ ესვრიან; რევოლვერებს და სხვა ფარულ იარაღს არ აართმევენო.

2 ს. სკობელევისა და პავლოვ. მოედნები ხალხით გაიქედა. ყველა მოუთმენლათ ელოდა ამხანაგების დაბრუნებას. იმავე პავლ. მოედანზე, უნივერსიტეტის ქუჩის მახლობლათ, იდგნენ სამი ესკადრონი დრაგუნებისა და ქვეითი ჯარის საკმაო რიცხვი. ყაზახები არა სჩანდნენ. 3 საათზე ბარიკადებზე გამოვიდნენ ალყა შემორტყმულთა ჯგუფები. ჯარმა გზა დაუცალა. ქალაქში ერთ წუთს საშინელი სიჩუმე ჩამოვარდა... მაგრამ, როდესაც იმ ადგილს ჯარი ჩამოეცალა, ხალხის ხმამ ჰაერი შეარყია. მაშინვე შეიკრა რამდენიმე ათასი ხელი, სამ რიგათ შემოავლეს წრე განთავისუფლებულ ამხანაგებს და ამ რიგათ მიიყვანეს ისინი სკობელ. მოედანზე. როგორც გზაში, ისე მოედანზე, აღფრთოვანებით ეგებებოდნენ განთავისუფლებულთ.

მიტინგი 40 წუთ. გავრძელდა. ტრიბუნები წითელი დროშებით შეამკეს, ახლო მახლო სახლების აივნები, ფანჯრები და თვით მოედანი ხალხით იყო გაქედლილი.

თავმჯდომარის წინადადებით პირველათ იგალობეს სამ- გლოვიარო მარში მოკლულ ამხანაგების სახსოვრათ: „თქვენ გახდით მსხვერპლი საბედისწერო ბრძოლაში“ და სხ.

შემდეგ წარმოთქვეს რამდენიმე გრძობიერი სიტყვა. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევდა მუშა-ორატორების ნიჭიერი და პირდაპირი ლაპარაკი.

მიტინგის გათავების შემდეგ ხალხი წყნარათ დაიშალა.

მეორე დღეს 20 ათასი კაცი შეგროვდა. პროფესორმა გრედესკულმა შინაარსიანი სიტყვა წარმოთქვა. გადაწყვეტილ იქმნა გაფიცვის გაგრძელება მეორე დღემდე, რადგან ამ დღეს უნდა დაესაფლავებინათ დახოცილები. მეორე დღეს, 14|x, დასაფლავეს მოკლული ამხანაგები. პოლიცია და ჯარი არ გამოჩენილა. წესიერებას თვალ-ყურს ადევნებდნენ ქალაქში უფრო პატივცემული პარნი-ექიმები, ვექილები, მუშები და სტუდენტები. გამოქონდათ დახოცილთა კუბოები ყვავილებითა და მრავალ გვირგვინით შემკული. მუშათა მუ- სიკა სამგლოვიარო მარშს უკრავდა. ბევრი შავი და წითელი ბაირალი ფრიალებდა. პროცესიში 40 ათასი კაცი იღებდა მონა- წილეობას. იმ დღეს დასაფლავეს წამებულნი. ამას გარდა არის კიდევ მოკლული რამდენიმე სტუდენტი, რომელნიც, მშობლების სურვილით, სამშობლოში წაასვენეს. არიან მოკ- ლული ებრაელები. სხვა და სხვა საავათმყოფოში დაჭრილთა რაოდენობა 150 აღწევს; უმეტესი ნაწილი მუშები და სტუ- დენტებია. სალდათებისა და აფიცრების მხრივაც არიან მოკ- ლულნი და დაჭრილნი. („არშაუუს“).

ბექდვითი სიტყვის დამცველი კავშირი შემდეგს აცხა- დებს:

ვინაიდან ბექდვითი სიტყვის დამცველი კავშირი პრინ- ციპიალურათ ეწინააღმდეგება ყოველგვარ სასჯელს, რომელსა- ც მთავრობა ხმარობს პერიოდულ გამოცემათა წინააღმდეგ, პროტესტს აცხადებს გაზ. „Русская газета“-ს 372 ნომ- რის კონფისკაციის გამო.

კომმუნისტვის დახოცილები.

ა. არნუსი.

(თარგმანი)

დასასრულად *).

ვის შეუძლია დაივიწყოს

დიუვალი და ფლურანსი?

ერთი მათგანი ვარლენივით უბრალო მუშა იყო. მეორე კი ერთ მაღალხარისხოვან ნასწავლის, პროფესორის, აკადე- მიკოსის და ინსტიტუტის წევრის—ფლურანსის შვილი იყო.

ორთავ ამათ იმავე საქმეს შესწირეს თავი; და ისინი მო- უპოვებდნენ მას გამარჯვებას, რომ სიმართლისათვის გმირული თავდადება საკმაო იყოს ბურჟუაზიულ სახელმწიფოს ეშმაკურ ორგანიზაციაზე გასამარჯვებლათ, იმ ჯადოსნურ სახელმწი- ფოს ორგანიზაციაზე, რომელიც დარაჯობს პრივილეგიებსა და ექსპლოატაციას სიმართლის და ქეშმარიტების წინა- აღმდეგ.

ისინი ორივე ახალგაზდები იყვნენ; ორივენი, როგორც დელეკლიუზი და ვარლენი, კომმუნის მოთავეები იყვნენ. ორივენი სამს აპრილს წინ მიუძღოდნენ რაზმებს, როცა უმა-

*) იხ. „მოგზაური“ № 38.

*) ამ სახელწოდებით იმ ხანებში გამოდიოდა სოციალისტური გა- ზეთი.

გალითო აღტაცების დროს პარიჟმა დააყენა ფეხზე ორისი ათასი კაცი, რომლებსაც ტიერი მთელი საფრანგეთის [ფლურანსი] ამ- ცირებდა, კატორგიდან გამოქცეულ ავანტიურ ბრძოლას სხე- ლით.

გუსტავ ფლურანსი უკვე კვი ხნიდან იყო ცნობილი, როგორც იმპერიის მოწინააღმდეგე თავისი გაბედული ბრძო- ლით. როგორც რევოლიუციის რაინდი, იგი გაემგზავრა კანდაში აჯანყებულ ბერძნებთან ერთათ ოსმალეთის დესპო- ტიზმის წინააღმდეგ საბრძოლველათ. პარიზში დაბრუნების შემდეგ ის ხელახლა იწყებს ბრძოლას „მარსელიეზა“-ში *) და საჯარო კრებებზე. ალყის შემორტყმის დროს ის ბატალიონ- ნის კამანდირათ იყო დანიშნული და ოცდა თერთმეტ ოქ- ტომბერს მან ცადა პარიზის და რესპუბლიკის დახსნა. „სა- ხალხო დაცვის მთავრობამ“, რომელიც მან თავისი სისუსტი- სა გამო შეიბრალა, დაატყვევა იგი მაზასში, საიდანაც ის ოც და ერთს იანვარს გაანთავისუფლა ხალხმა.

ოთხს აპრილს ის უკაბედათ დაატყვევა ჟანდარმთა რაზმ- მა, რომელმაც ალყა შემოარტყა სახლს, სადაც მას რამდენი- მე წუთს უნდა დაესვენებია. ის ცდილობდა თავი დაეცვა, მაგრამ ამათ:—ერთმა კაპიტანმა, სახელათ დემარტემ, ხმლის ერთი დარტყმით ისე გაუბო მას თავის ქალა რომ იქიდან ტვინმა ამოასხა.

მისი გვამი ჩააგდეს კუბოში და ვერსალში გაგზავნეს; აქ მის სანახავათ მოდიოდნენ ქალები, ეს „ძუ-ძაღლები“, რო- გორც მათ გულისწყრომით პოეტი უწოდებს, რომლებიც დარბოდნენ დაჭრილთა სისხლის სალოკათ და „თავის აბრეშუ- მის ქოლგების დაჭრელებული ტარებით“ დატყვევებულთა ჭრილობების საჯიჯგნელათ.

დიუვალი—ეს იყო ინტერნაციონალისტი — უბრალო ჩამომსხმელი. იგი სულ რამდენიმე დღე იყო კომმუნაში, სა- დაც მყისვე მიიქცია ყურადღება თავის ენერგიით, ღინჯი მხნეობით და ვაჟკაცობით.

კრებებზე მე და იმას ერთათ გვიხდებოდა ჯდომა. ცოტა მინახავს იმაზე უფრო სიმპატიური ადამიანი, იშვიათათ შევ- ხვედრივარ ისეთებს, რომლების სახეზედაც ისე ცხადათ ყო- ფილიყოს გამოხატული დიდსულოვნება, კეთილშობილება და თავგანწირულება, როგორც დიუვალისაზე.

ის მხოლოთ იმიტომ მოველინა კაცობრიობას, რომ ებრძოლა და მომკვდარიყო. მაგრამ, ვისაც ერთხელ მაინც უნახავს, იგი ვერ დაივიწყებს მას.

ის თავის რაზმითურთ დატყვევებულ იქმნა შატილონის მაღლობზე ერთ გამოუთქმელი თავის დაცვის შემდეგ.

მას და მის რაზმს ალყა შემოარტყეს; ტყვია-წამალი აღარა აქვთ.

— დაგვნებდით და სიცოცხლეს გაჩუქებთ!—ეუბნებიან მათ ჯარების წინამძღოლ პელოეს სახელით.

ისინი ნებდებიან.

მყისვე ვერსალელები იჭერენ რევოლიუალურ ჯარის კა- ცებს, რომელნიც ფედერალისტთა რაზმებში იბრძოდნენ და იქვე ჟღერენ მათ.

შემდეგში მარშალმა მაკ-მაგონმა შეიწყალა მარშალი ბა- ზენი, რომელიც მხოლოთ იმაში იყო დამნაშავე, რომ მტერს გადასცა ქ. მეცი და თავისი ჯარი.

დანარჩენი ტყვეები ორ წყება ჯარის კაცების მიერ გარ- შემორტყმულები გაგზავნეს ვერსალში. გზაზე მათ შეხვდათ ვინუა, სწორეთ, ის, რომელმაც სიამოვნებით იკისრა ისეთი სამარცხვინო საქმე—პარიზის გაცემა.

ის ეკითხებათ: „ვინ არის აქ უფროსი?“

— მე ვარ, —წინ წამოწევით უპასუხებს დიუვალი.

მის შემდგომ მეორეც წამოიწვეს წინ.

— მე დიუვალის შტაბის უფროსი ვარ,— ეუბნება იგი. რაზმებიდან მესამე გამოდის.

— მე ვოლონტერების შტაბის უფროსი ვარ,— ეუბნება ის და პირველ ორთან ერთათა დგება.

— თქვე ძაღლის წიწილებო! ეუბნება მათ ვინუა,— ეხლავე ყველას ამოგზოცავთ.

დიუვალმა და ორმა მისმა ამხანაგმა არც კი აღირსეს მას პასუხი, თავისით მივიდნენ კედელთან, გაიხადეს ფარაჯები და

— გაუმარჯოს კომუნას! ძახილით დაეცნენ ტყვიით განგმირულები.

ისინი იყვნენ კომუნის პირველი მოწამენი.

ვერსალელები ეხლა იწყებდნენ იმ ბრძოლას, რომელიც მთელი მცხოვრებლების ამოწყვეტით უნდა დასრულებულიყო.

ისინი იყვენ პირველნი და ყველაზე ბედნიერნიც. მოკვდნენ გამარჯვების იმედით: ეს ხომ პირველი ბრძოლა იყო. თავის უკან მათ მრისხანე და ძლიერი პარიზი ეგულეზოდათ.

მშვიდობით იძინეთ, მეგობრებო, რადგანაც თქვენ არ შემცდარხართ! მოვა დრო და სხვანი აღსდგებიან, რომ განაგრძონ ის საქმე, რომელსაც თქვენ თქვენი სიყმაწვილედ და სიცოცხლედ შესწირეთ! მოვა დღე, დღე, როცა განთავისუფლებული ხალხი ხმამაღლა გაიხსენებს თქვენს სახელებს, რომელთა წარმოთქმა ეხლა ჩუმათაც არ ძალუძს, მაშინ იგი თვისი ძლიერი ხმით შესძახებს:

— ჰატვი და მადლობა თქვენ, ზირველი ჟამის მოწამენო!

ამათთან ერთათ წამებულთა დიდებულ პანტეონში ამოქრილი იქნება სახელი

პარიზისა.

ისიც ახალგაზნა კაცი იყო. დაიბადა 1841 წ. სახელი მან პუბლიცისტიკით გაითქვა.

მზგავსათ დელიკლიუზისა და ფლორანსისა, მან აღიგავა მტვერი ფერხთავან თვისთა და დასტოვა ბურჟუაზიის ბანაკი, რომ მიეცა თავისი ხელი ხალხისათვის, ეცხოვრა, ეომნა, მოკვდარყო მასთან და მისთვის.

ვერმორელი იეზუიტების სემინარიაში იზრდებოდა, და მან ყველაფერის ძლია, ასე გასინჯეთ თვით კლერიკალური აღზრდა და იეზუიტის მომწამლეელი გავლენაც კი.

გაზეთ „საფრანგეთის კურირის“ დაარსებით მან ერთმა პირველთაგანმა ამართა სოციალიზმის დროშა იმპერიის დროს.

ჯილდოთ მას ცილისწამება ხვდა. დიდხნის განმავლობაში ის თვით რევოლიუციონურ პარტიამაც საექვო პირათ ითვლებოდა.

როცა ის კომუნაში აირჩიეს, იმ დროს ის იქ არ იმყოფებოდა, მაგრამ იგი პირველ მოწვევაზედვე გამოცხადდა თავის ადგილას. მას არ ჰქონდა გამარჯვების იმედი და არც ილლიუზიებით იხიბლებოდა, მაგრამ ისე უფიქრელათ წავიდა იქით, საითაც მას პატიოსნება და საშიში მდგომარეობა იწვევდა.

იგი ჩქარა შეიქნა ერთი უმთავრეს ორატორათაგანი და მან გამოიჩინა დაუღალავი მოქმედება. ერთ კრებასაც არ უშვებდა დაუსწრებლათ ქალაქის რატუშაში, იღებდა მხნე მონაწილეობას თავის კომისიის მუშაობაში, როცა პირადად ვერ ესწრებოდა საქმის განხილვას, მაშინ იგი წერდა. როცა საჭიროება მოითხოვდა, იგი მოწინავე რაზმებშიაც დადიოდა. ერთი სიტყვით, ყველგან იყო, სადაც გრძობდა რომ შეეძლო რაიმე სამსახურის გაწევა და სადაც ხედავდა, რომ იყო რაიმე გასაკეთებელი.

როცა ვერსალელები პარიზში შევიდნენ, ეს ლიტერატორი, ეს ჟურნალისტი, რომელშიც ჯარის კაცის ჩრდილიც არა ყოფილა, რომლის წარსული ცხოვრებაც სულ მხოლოდ იერება და გონებრივი შრომა იყო, ეს კაცს ყრთხმათ მიტოვება, მონაწილეობას იღებს ბრძოლაში, დააქვს ფურგუნები, ეწევა ბრძანებების გადაცემ-გადმოცემას, ჩნდება ყველგან, სადაც მეტი გაჭირვება იყო, სადაც შესაძლებელი იყო, რომ ყოველ წამს სიცოცხლეს გამოსალმებოდა.

ბოლოს იგი ვარდება მიწაზე, ტყვიით განგმირული.

იგი მიაქვთ და ცდილობენ დამალონ, მაგრამ ნახავენ მას და გოსპიტალში მიაქვთ, სადაც ის ცოტა ხნის შემდეგ კვდება.

რაოდენი ტანჯვა-წვალება უნდა ყოფილიყო ასეთ პირობებში სულის ამოხდენა თავისიანების მოშორებულათ და ვერსალელ მეციხოვნეთა ყარაულებ ქვეშ, სწორეთ იმ დროს, როცა მთელი ქვეყნის პირველი ქალაქი და ისტორიაში უკეთილმოზობილესი საქმე იღუპებოდა.

რამდენიმე საათის წინ, სანამ ვერმორელი დაიქრებოდა, მონმარტრთან იარაღის გადატანის დროს, ფერრეს შეხვდა.

— ხედავთ, ფერრე—უთხრა მან გადაკვრით ზოგიერთ სამწუხარო უთანხმოებაზე,— უმცირესობის წევრნი თავის მოვალეობას ასრულებენ.

— უმრავლესობის წევრნიც თავისას ასრულებენ! უპასუხა ფერრემ.

და ორთავ იგინი, რომელნიც უბრალოთ უნდა დახოცილიყვნენ, შორდებიან ერთმანეთს ასეთი ამაყი სიტყვებით.

მაგრამ კალამი მივარდება ხელიდან და სახელები ისევ ისე ირევიან ჩემ ხსოვნაში.

ჩემთვის მეტათ სასურველი იყო ყველა მათზე მელაპარაკნა, მაგრამ რა ვქნა, რომ მე არ შემეძლებოდა იმათი მართა სახელების ჩამოთვლაც კი.

მაინც, ვიტყვი კიდევ ერთზე—

ფერრე.

ფერრე მე პირველათ გავიცანი პელაზის ციხეში, რომელშიაც ჩვენ ორთავე შეგვყარეს დესპოტიური მთავრობის განკარგულებით.

შეუძლებელია დავიწყება მისი გაფითრებული, გამხდარი ენერგიული აგებულებისა, მისი სახის, რომელსაც გრძელი პირამდი ჩაწვდენილი ცხვირი შუაზე ყოფდა, მისი ჩქარი და შავი თვალების მჭმუნვარე გამომეტყველებისა!

კომუნაში ის იშვიათათ იღებდა მონაწილეობას კამათში. პოლიციის საქმეებს ის განაგებდა ჯერ რაულ რიგოსთან ერთათ, და შემდეგ მარტო.

ყოველთვის წყნარი, ჩვეულებრივათ ჩუმი, რამდენადმე გულცივი შეხედულობისა, ამ კაცს სუსტ და გამხდარ სხეულში რკინის ბუნება და გმირის სივაჟაკაცე ჰქონდა.

იგი იყო მეტათ გრძობიერი ბუნების კაცი, და იმავე დროს ღრმა დაკვირვებაც არ აკლდა, რომელიც თავისი თავდაქერილი ენტუზიაზმით და მოუხეშავი ხასიათით მოგავგონებდათ მეთექვსმეტე საუკუნის იმ რეფორმატებს, რომლებიც თავის მოძღვრებას კოცონის აღშიც კი იმეორებდნენ.

სამხედრო საბჭოს წინ, რომელმაც მას უდიერი შეურაცხყოფით სიკვდილი მიუსაჯა, ის დიდებული რამ იყო თავის გულცივი სიწყნარით და ჯალათთა მიმართ ზიზლით, რომელნიც გამარჯვებამ ამ ჟამათ მოსამართლეებათ გადააქცია.

ერთი საათის წინ დასჯამდე, მან მისწერა მოკლე წერილი დას, რომელშიაც აღიარებდა თავის თავს ატეისტათ და მატერიალისტათ.

თორმეტი კვირის განმავლობაში მის შემდეგ, რაც მას განაჩენი გამოუცხადეს, ის ყოველ წამს სიკვდილს ელოდა!

ვერსალელები განგებ აგრძელებდნ დასჯილთა სიკვდილის წინ წამებას და იმედოვნებდნ: ამით შევარყევთ მათ გმირულ სულსო.

მარსელელი გასტონ კრემიე დასჯილ იქმნა ექვსი თვის შემდეგ, რაც მას სიკვდილი გადაუწყვიტეს.

მაგრამ ჯალათნი მოტყუედნ.

არც ერთს მათგანს თავისთვის არ უღალატნია. ყველა, როგორც ქუჩებში, ეგრეთვე სატორის ბოძთან, როგორც უბრალონი, ეგრეთვე ბევრი სახელ-განთქმულნიც, როგორც ბნელ ადგილას, ეგრეთვე საჯაროთ, ყველანი უშიშრათ და ქედმოუხრელად დაიხოცნენ.

ფერრეს, როგორც სხვებსაც, თავისი გოლგოთა ჰქონდა.

მისი დედა სასოწარკვეთილების გამო ჰკუიდან შეიშალა და მოკვდა.

მისი ძმა დამწყვდეული ყავდათ, ვერსალის ერთ გალიაში, ვითარცა ჰკუაზე შემცდარი.

მამა მისი ტყვეთ იყო.

მისი ცხრამეტი წლის და დარჩა ამ საშინელ მყუდროებაში, სადაც მუდმივ მკვდრები და შემოიღები ელანდებოდნ, ერთის მხრივ მიწამიყრილ დედის საფლავი იყო და მეორე მხრივ—ახალათ-გათხრილი ღია საფლავი, რომელიც მის ძმას ელოდებოდა.

შეუბრალებელი, ამაყი, შეუდრეკელი, ღირსი თავისი ძმისა, რომელსაც სიკვდილი მოელოდა, ის დღე და ღამე მუდმივათ მუშაობდა, რომ თითონაც ეცხოვრა და დასჯილ ძმისთვისაც ყოველ კვირა ოც-ოცი ფრანკი მიეტანა.

ბოლოს, ოც-და-ხუთ ნოემბერს, დილის ექვს საათზე, ფერრე სატორზე წაიყვანეს როსსელსა და ბურჟუასთან ერთათ,—უკანასკნელი იყო ერთი ღარიბი ჯარის კაცი, რომლის სახელიც საჭიროა გვახსოვდეს.

მთლათ შავებში ჩაცმული, სივარით პირში, სახით, რომელზედაც არც ერთი ნაოჭი არ მოჩანდა, მძიმე და მხნე ნაბიჯით ის მიუახლოვდა ბოძს, რომელიც მისთვის იყო დანიშნული, ადგა და პირისპირ დაუდგა სიკვდილს.

იგრიალეს თოფებმა. როსსელი და ბურჟუა დაეცნენ; ფერრე ფეხზედვე დარჩა.

მეორე თოფიც გავარდა,—იგიც დაეშვა.

ამ დროს ერთი ჯარის კაცი უახლოვდება მას, ადებს ყურზე შასპოს კონდახს და თავში ესვრის.

აგი სამი სწრაფათ მოკლეს.

ასეთი იყო ეს პირები! ასეთი იყო კომუნის ხალხი!

ჩვენ გავათავოთ ფერრეს მრისხანე სიტყვებით, რომლებიც მან წარმოთქვა სამხედრო საბჭოში, რომელსაც მინდობილი ჰქონდა მისი სიკვდილი „კანონის ძალით“..

ყოველგვარი ახსნა-განმარტება მხოლოთ შეასუსტებს იმათ მნიშვნელობას.

ეს არის გმირის ანდერძი.

ეს არის მასთან ერთათ წინასწარმეტყველება უკვდავ იდეის მომავალ აღდგომაზე, რომლის დახრჩობასაც მის დამცველების სისხლში ამაოთ ცდილობდნ.

„როგორც კომუნის წევრი, მე იმათ ხელში ვარ, ვინც მაზე გაიმარჯვა. მათ სურთ ჩემი თავი—ინებონ! მე არას დროს არ ვეცდები ჩემი თავი სიწუწუკით დავიცვა. მე თავისუფლათ ვცხოვრობდი, ასეთივე მოვკვდები“.

ერთს კიდე დავძენ: ბედი ცვალებადია. მომავალს ვანდობ მზრუნველობას ჩემს ხსოვნასა და პატიოსნებაზე“.

მომავალიც შეასრულებს ამ ანდერძს! **ეროვნული**

ბიზნესული

ცაცხლითა და მახვილითა!

ჩვენ შეუბრალებელი ვართ და არც თქვენგან ვითხოვთ შებრალებას. პ. მარქსი.

თვრამეტი ოქტომბერი ძველი თანამგზავრების გათიშვის დღეა; მეფის მანიფესტს შედეგათ ის მიჰყობა, რომ ერთი წევრი სამუდამოთ ჩამოშორდება „თავისუფლებისთვის მებრძოლ-რუსეთს“ და რევოლიუციის შედგარ მტრების ბანაკში გადავა: ლიბერალური ბურჟუაზია, რომელიც დღემდის თანაუგრძობდა განმათავისუფლებელს ბრძოლას და შეძლების დაგვარათ მხარს უჭერდა დემოკრატიის მეომარ რაზმებს უეჭველათ დაკმაყოფილება მოპოვებული უფლებებით და ზურგს შეაქცევს იმ „მოუსვენარ და საშიშ ელემენტებს“, რომელთათვის პოლიტიკური უფლება მხოლოთ საშულებათა ეკონომიური განთავისუფლებისთვის. დღეს თუ არა ხვალ ბურჟუაზია დაადგება იმ წვრილმანი კაპიტალისტების, ვაჭრული შეთანხმების და პოლიტიკური მუნახათობის გზას, რომელზედაც ის იქამდის ივლის, სანამ მეფის მთავრობას არ ჩაეხვევა, რათა ამ სულმობრძავს ახალი გამოცოცხლებული სული ჩაბეროს და შემდეგ თავის მოსისხლე მტერს, პროლეტარიატს, დაუპირდაპიროს... მას არ ძალუძს პოლიტიკური ძალის რევოლუციონურათ დაპყრობათ, თვითმპყრობელობის ნაშთების ერთი დაკვრით მოსპობათ: მისი მხდალი, სოციალიზმის „საზარელი აჩრდილით“ შეშფოთებული აზროვნება ვერ ცილდება წვრილმანი, მშვიდობიანი რეფორმების საზღვრებს, ის ოცნებობს მხოლოთ პოლიტიკური ძალის გაყოფაზე მეფის მთავრობასა და მის წარმომადგენელთ შორის, ის ოცნებობს მეფისა და „ლიბერალური საბჭოს“ კავშირზე, რომელმაც ერთის მხრით თვითმპყრობელობის დაფლეთილი ქსოვილი ახალი მოდის ნაქრებით უნდა ააქრელოს და მეორე მხრით „თავგასულ“ პროლეტარიატს აღვირი ასდოს.

შეგნებული პროლეტარიატი ვერ წავა სამარცხვინო დათმობის და დემოკრატიზმის ღალატის გზაზე. მისი გზა—არის გზა ძლიერამოსილი რევოლიუციისა!.. რევოლიუცია წინ გვიდგას; ამაოთ ცდილობს მეფის მთავრობა მანიფესტებით მის თავიდან აცილებას: უბადრუკი, დროგადასული რეჟიმი სიკვდილის წინ უკანასკნელათ ფართხალობს ისტორიული აუცილებლობის კონკრეტში, და მისი სასოწარკვეთილი ხრიალი იმის მომასწავებელია, რომ დღენი ძველი რეჟიმისა უკვე დათვლილია: რევოლიუცია შორს აღარ არის.

მართალია გვიღალატებს ლიბერალური ბურჟუაზია, მაგრამ ეს ღალატი ვერ გადაწყვეტს რევოლუციის ბედს. შეიძლება კიდევ რავდენჯერმე დავმარცხდეთ კიდევ რავდენჯერმე გავვიღონ სისხლი, მაგრამ თითეული შეტაკება, თითეული „დამარცხება“ ათასობით შეგვმატებს რევოლუციონურ-მებრძოლთ და ჩვენი საბოლოო გამარჯვება მაინც უზრუნველყოფილია: შეგნებული, სოციალისტური პროლეტარიატის მონაწილეობა ბურჟუაზიულ რევოლიუციაში, ეს ის დიადი ფაქტია, რომელიც შიშის ზარს სცემს დემოკრატიის მტრებს და უზრუნველყოფს ჩვენს გამარჯვებას. პროლეტარიატი მოწინავე მებრძოლათ გარდაიქცა რუსეთის

განმათავისუფლებელ მოძრაობაში: — ამას გრძნობენ ისინიც ვისაც მისი ძლიერი მუჯღუეულები მოხვდა და ისინიც ვინც მის მეგობრობას ჩემობს.

ამ რევოლუციონურ შფოთიან დროში პროლეტარიატის შეგნება ზღაპრული სისწრაფით იზრდებოდა; მასობრივი პოლიტიკური გაფიცვების წყალობით მან ერთი მხრით სრული ანარქია შეიტანა არსებულ პოლიტიკურ მექანიზმში; საძირკველი შეურყია თვითმპყრობელობას, მეორე მხრით წინ წაუბიძგა რადიკალურ საზოგადოებრივ ჯგუფებს და შეანძრია, პოლიტიკურათ აღორძინა პროლეტარიატის ისეთი ჯგუფები, რომელთაც ზოგიერთი „შორს მხედველი“ პოლიტიკოსება უიმედოთ გაველურებულათ სთვლიდენ. უკანასკნელმა დიდმა შეტაკებამ პროლეტარიატსა და თვითმპყრობელობის შორის მძიმე, განუკურნავი ქრილობები დააჩინა ამ უკანასკნელს, მაგრამ ამავე შეტაკებამ დაამტკიცა, რომ პოლიტიკური მასობრივი გაფიცვა არ კმარა იმ მიზნების განსახორციელებლათ, რომელიც წინ დაიყენა შეგნებულმა პროლეტარიატმა.

ეს მიზნები ძირიანათ ეწინააღმდეგებიან მონარქიულ რეჟიმს. ვერც პროლეტარიატი და ვერც სხვა დემოკრატიულ საზოგადოებრივი ჯგუფები ვერ დაყრიან იარაღს, სანამ თვითმპყრობელობის ნანგრევებზე არ აღიმართება ნამდვილი დემოკრატიული რეჟიმი ყველა იმ რეფორმებით, რომელიც აუცილებელია ხალხის საკეთილდღეოთ და პროლეტარული ბრძოლის შესამსუბუქებლათ. პროლეტარიატის გამორულ ბრძოლას ჩვენი მთავრობა საღრობელაზე მიყავს დასასჯელათ. და აი ის ამბობს სიტყვას, უკანასკნელ სიტყვას, სიკვდილით დასასჯელისას: 17 ოქტომბრის მანიფესტით ის იძლევა ყველაფერს, რისი მიცემაც მას შეუძლია. ჩვენ ვერ გვაკმაყოფილებს მის მიერ დათმობილ „თავისუფლება“. ამიტომ მისი ბედი გადაწყვეტილია... ჩვენ არ უნდა გვაკვირვებდეს ის გარემოება, რომ მთავრობა ყოველგვარ იარაღს ხმარობს „რევოლუციის დასაკლავათ“, რომ ის სასიკვდილო ქრილობებით გაშმაგებული ხოცავს, არბევს, ჯოჯოხეთურ საშუალებებით ტანჯავს „რევოლუციონურ რუსეთს“. ეს არის ბრძოლა არსებობისათვის, გამწარებული ბრძოლა ცხოვრების შესარჩენათ. დეე ნაგრძობებიანმა ხალხმა იყვიროს ძალმომრეობის უვარგისობაზე, „ხელუხლებელი“ უფლებების გათელვაზე, ზედმეტ ბარბაროსობაზე: ჩვენ მოვემხადოთ კიდევ მეტი ბარბაროსობის, ძალმომრეობის და გაშმაგებული იერიშების ღირსეულათ დასახვედრათ. ჩვენ „ზნობრივ ბუნებას“ არ აღშფოთებს რეაქციის ძალმომრეობა, მიტომ რომ ჩვენი გზა არის გზა რევოლუციონური ძალმომრეობისა. ბოიკოტი, პოლიტიკური მასობრივი გაფიცვა, ინდივიდუალური და მასობრივი ტერრორი და შეიარაღებული აჯანყება, ერთდროული, დიადი, საყოველთაო აჯანყება!... დიახ, რევოლუციონური ძალმომრეობის იარაღები კიდევ უფრო ბასრი და მრავალ მხრივი უნდა იყოს, ვიდრე რეაქციის იარაღებია... როცა ძველი საზოგადოება ახალს შობს, ტკივილები ისედაც აუცილებელია: კითხვა მხოლოთ იმაშია, „როგორ შევამოკლოთ, შევამსუბუქოთ და გავაერთიანოთ ეს ტკივილები“.

წვირილმანი საქმეების და მხთალი აზროვნების ხალხი გვეუბნება, რომ ჩვენი მოვალეობა დღეს შეიარაღებულ აჯანყებაში კი არა, საზოგადოებრივი აზრის მომზადებაში და თანდათანობით წინსვლაში მდგომარეობს. ამ ღრმა პოლიტიკოსებს ავიწყდებათ, რომ თოფ-ზარბაზნებით და ბასრი ხმტებით შეიარაღებულ რეაქციას შეუძლია «უზარმაზარი» საზოგადოებრივი აზრის დატყვევება, ჩაქოლვა, გათელვა; ავიწყ-

დებათ, რომ ბრძოლა თავგასულ ძალმომრეობასა და საზოგადოებრივ აზროვნებას შორის, ყოველთვის უკანასკნელის დამარცხებით ვათავდება, თუ ამ ეთეროვან უზენეს მუხურ ფიზიკურმა ძალამ არ გაუმაგრა. არა დღეს ჩვენი პირველი მოვალეობაა ფიზიკურათ გავძლიერდეთ, რეაქციასე მეტი ძალდონე შევიძინოთ.

იგივე ხალხი ამტკიცებს, რომ ქუჩის საბარკადო ბრძოლა უსათუოთ აჯანყებული ხალხის დამარცხებით ვათავდება, მიტომ რომ მთავრობას საუკეთესო სისტემის თოფ-ზარბაზნები აქვს, მატომ რომ თანამედროვე ქალაქის ქუჩები ძლიერ განიერი და სწორია, მიტომ რომ ხალხს შეიარაღება აკლია და სხვა. ამ ჭკვიან ტენიკოსებს ალბათ გონიათ, რომ პროლეტარიატი ბარბიკადებს პროსპექტებზე და სასიერნო მოედნებზე გამართავს, რომ ის მთავრობის ჯარის ვინტოვებს საჩიტე თოფებს დაუპირდაპირებს. ისინი ყოველთვის და ყოველგან მხოლოთ რევოლუციის „უკანა ნაწილის“ ცქერით სტკებთან. პოლიტიკური გაფიცვების დროს მშვიდობიან პროპაგანდას აღიდებენ, შეიარაღებული აჯანყების დროს გულზე ხელდაკრებილ ხალხის გაფიცვას და შემდეგ, როცა შეიარაღებული ხალხი ძველს წესწყობილებას სრულიათ დაამხობს, ისინი რევოლუციის მატთანეში „თავგანწირულთა აჯანყებას“ ქება დიდებას შეასხამენ.

ბ.

მ რ ზ ზ ა უ რ ი და მ უ შ ა თ ა კ ლ ა ს ი.

არის ისეთი კითხვები, რომლების შესახებ მუშათა პარტიას არ შეუძლია ქონდეს ორი სხვადასხვა აზრი. ერთი ასეთი კითხვათაგანი არის ეროვნული საკითხი. დღეს განსაკუთრებით გვიანტერესებს ამ საკითხის პრაქტიკული მხარე. რუსეთის სახელმწიფო შედგება სხვადასხვა ერებისაგან, რომლებიც განირჩევიან ერთი მეორისაგან როგორც რიცხვით, ისე კულტურულათაც. რუსეთის თვითმპყრობელობა, რომელმაც ამოდენა ერებს ერთათ მოუყარა თავი და ისინი ერთ ვეებერთელა სახელმწიფოს ფარგალში მოამწყვდია, შესანიშნავათ სარგებლობდა თავის ინტერესების დასაცავათ იმ განხეთქილებით, რომელიც იმართებოდა ეროვნულ ნიადაგზე. სხვადასხვა ერების ბურჟუაზიის შორის თვითმპყრობელობა, როგორც რუსეთის ბატონობის მატარებელი, თითქმის ყოველთვის რუსის ბურჟუაზიის დამცველი და მფარველი გამოდიოდა. გარდა ამისა, მეფის თვითმპყრობელობისათვის მეტათ ხელსაყრელი იყო ერთი ერის გადაკიდება მეორე ერთან, რასაც კლასობრივი ბრძოლის დაჩრდილვა და სრულებით ვადაფუჩჩება უნდა მოყოლოდა. მხოლოთ კლასობრივი ბრძოლის შეგნება ხდის ფარდას მეფის მთავრობას და ააშკარავებს მის ნამდვილ სახეს. მაშინ, როცა ეროვნულ ნიადაგზე ატეხილი ბრძოლა ამავრება თვითმპყრობელობას, კლასობრივი წინააღმდეგობის შეგნება ძირს უთხრიდა მას. პოლონელების რამდენიმე თავგანწირული აჯანყება 1830, 1846 და 1863 წწ. ვათავდა თვით პოლონელების დამარცხებითა და თვითმპყრობელობის სრული გამარჯვებით. 1863 წლის დამარცხება ისეთი ძლიერი იყო, რომ იმას შემდეგ თვით პოლონელებში ჩამოვარდა ეროვნული ავტონომიის შესახებ დიდი უთანხმოება და მხოლოთ პოლონელების უკიდურესი ნაციონალიტები თუ ოცნებობდენ პოლონეთის დამოუკიდებლობაზე, თორემ სხვა დამორჩილებულ შემოერთებულ ერებს ხომ ამას შემდეგ სულ დაეკარგათ შიდა ეროვნული დამოუკიდებლობის მოპოების შესახებ. თვითმპყრობელობა კი იმავე დროს ისე გათამამდა ეროვნული კითხვის შესახებ,

რომ 1899 წლიდან, ყოველად უმიზეზოთ, იგი ფინლიანდის ავტონომიის გაუქმებას შეუდგა, ხელუხლებლობაზე რუსეთის იმპერატორები, ალექსანდრე პირველიდან დაწყებული, ტახტზე ასვლის დროს ფიცს დებდნენ. ფინლიანდელები დიდწინააღმდეგობას უწევდნენ თვითმპყრობელ მთავრობას ფიცის ასეთ დარღვევისათვის, მაგრამ მთავრობას თავის განზრახვა სისტემატიურათ გაყავდა, და აუბოლოს მაინც იძულებული შეიქნა ხელი აეღო ამაზე, ეს მოხდა სულ სხვა მიზეზის გამო, რასაც ეროვნულ ავტონომიასთან სრულებით არავითარი კავშირი არა აქვს.

აშკარაა, რომ ყველა ისინი, ვინც ეროვნულ პრინციპს ჩაბლაუქებოდნენ და თავისი ეროვნული ცხვირს იქით არაფერს ხედვიდნენ, თავის თავს თითონ დაღატობდნენ. ეროვნულ ნიჟარაზე ბრძოლის ატება—ეს თვითმპყრობელობის გამაგრება იყო, და როგორც ასეთი, თვით ეროვნული პრინციპის დაღატობა მაგრამ იმ დროს, როცა სხვადასხვა ერის „პატრიოტები“ წარსული დროის „დიდებაზე“ და ეროვნულ დამოუკიდებლობაზე ოცნებობდნენ, თვით იმ ერების პროლეტარიატში იღვიძებდა და თანდათან ფეხს იკიდებდა კლასობრივი შეგნება. ეს ნიშნავდა ერთი მხრით ყველა ერის და ყველა ქვეყნის მუშებს შორის სოლიდარობის განმტკიცებას და მეორე მხრით თვითმპყრობელობის საფუძვლის დარღვევას. რუსეთის საზღვრებში მომწყვდეულ ყველა ერების პროლეტარიატმა შეარჩია და დასცა თვითმპყრობელობა, ე. ი. ის წესწყობილება, რომელიც მთელ რუსეთის პროლეტარიატს, განურჩევლათ ეროვნებისა, სტანჯავდა და ავიწროებდა. დღეს რუსეთის ხალხმა თავიდან მოიშორა ის სულისშემბნუთავი წესწყობილება, რომელსაც მეფის თვითმპყრობელობა ეწოდებოდა. ვინც კი საქმეს ღრმით ცოტათი ჩაკვირვებულა, იმისთვის აშკარა უნდა იყოს, რომ ეს მთელი რუსეთის რევოლუციონური პროლეტარიატის სოლიდარულათ მოქმედების შედეგია. თითოეული ერის პროლეტარიატს რომ ცალკე დაეწყო მოქმედება, რომ მას კარი ჩაეკეტა და ეროვნული ავტონომიის მოპოებისთვის დაეწყო ზრუნვა, როგორც ამას ავტონომიის მომხრეები ქადაგებენ, რუსეთის თვითმპყრობელობა ჯერ კიდევ უფრო იქნებოდა. მაგრამ რუსეთის პროლეტარიატს ჯერ კიდევ არ შეუძრუნებია თავის პირველი დანიშნულება—რუსეთში დემოკრატიული მარულთვაგემგებობის დამყარება. სანამ ეს განხორციელებული არ არის, რუსეთის პროლეტარიატი ვერ დააქუცმაცებს თავის ძალებს, ამიტომ ჩვენ დღეს ვეწინააღმდეგებით იმ პარტიების მეცადინეობას, რომლებიც ცდილობენ ახლაც ეროვნულ ავტონომიის მოპოებას, ჩვენის აზრით, ასეთი მეცადინეობა მხოლოდ ხელს შეუწყობს რეაქციონერ ძალებს კონტრ-რევოლუციის გააძლიერონ და მთ მთელ რუსეთში შეაფერხონ ფართო დემოკრატიული წესწყობილების დაფუძნების საქმე. ასეთია მოკლეთ ჩვენი ტაქტიკა დღეს ეროვნულ ავტონომიის შესახებ. ამ გზას ვადგევართ ჩვენ თავიდანვე, და ჩვენის ფიქრით, ჯერ კიდევ არ დამდგარა ის დრო, როცა ასეთი ტაქტიკის შეცვლა ჩვენი პარტიისათვის საჭირო იყოს. აქედან აშკარაა, თუ როგორ უნდა ვუყუარებდეთ ჩვენ პოლონეთის სხვადასხვა რევოლუციონურ პარტიების (გარდა სოციალ-დემოკრატებისა, რასაკვირველია) მეცადინეობას ეროვნული ავტონომიის მოპოებისათვის, ასეთი მეცადინეობის გამართლება არ შეიძლება მუშა ხალხის ინტერესებით, პოლონეთის პროლეტარიატის, როგორც რუსეთის დანარჩენ ერების პროლეტარიატის, ინტერესებისათვის სრულებით საჭირო არ არის დღეს ავტონომია. თუ კი თვითმპყრობელობის დროს პროლეტარიატმა შეძლო თავის ძალების ამ ზო-

მამდე განვითარება, განა დემოკრატიული წესწყობილება უფრო არ შეუწყობს ხელს ამ ძალების კიდევ უფრო გაძლიერებას? შეცდომაა, როცა ყურებს გვიჭედენ იმაზე, ლაპარაკით, რომ ავტონომიის მოპოება უფრო გაუადვილებს პროლეტარიატს ბურჟუაზიის წინააღმდეგ ბრძოლას. იმას კი არ ამბობენ, თუ როგორ უნდა დაუჯდეს პროლეტარიატს ავტონომიის მოპოება, კაცო რომ მას ეს შეეძლოს, ჩვენ არც ის გარემოება გვაშინებს, როცა ავტონომიის მომხრეები ჩვენ ცენტრალისტებს გვიწოდებენ და ადგილობრივი თვითმპყრობის მოწინააღმდეგეებთ გვსახავენ. ეს ისეთი ცილისწამებაა, რომელზედაც პასუხის გაცემა არც კია საჭირო.

ფ. მახარაძე.

„ბუნდი“ კრიწობაღებში.

26 ოქტემბერს, საღამოს, კრონშტადტში გაიმართა დიდებული მიტინგი, რომელსაც დაესწრენ მხოლოდ ჯარის კაცნი—მატროსები და ციხას არტილერიის სალდათები. როცა მიტინგი გაჩაღდა, შენობას გარს შემოგრტყა შეიარაღებული ჯარი და დაატუსაღა ერთი ნაწილი შეკრებილებისა. მყის შეიკრიბნენ მატროსები და არტილისტები და გაქაჩნენ ციხისკენ დატყვევებული ამხანაგების გასანთავისუფლებლათ. ციხეზე ისინი არ მიუშვეს. მაშინ მათ, იარაღით ხელში, ოფიცრების სადგომებში შეცვივდნენ. ამბობებამ საშიში სახე მიიღო. მემამოხეთა რიცხვი 10 ათასამდე გაიზარდა. დაღწევს და გაანადგურეს „სასტუმრო ვოლ“ (пост. дворъ), მეზღვაურ ოფიცერთა საკრებულო და მრავალ ოფიცერთა ბინები. მოკლეს ყველა ის ოფიცრები, რომელნიც განსაკუთრებით ცუდათ ეპყრობოდა მათსულათ კაცზე მეტი. დაამტკრეს არსენალი და სრულიად გაიტაცეს იარაღი. დაატყვევეს ჟანდარმები. შეიარაღებული ხალხის ხელმძღვანელობა მატროსებისა და არტილერიისტებისაგან შემდგარმა კომიტეტმა იკისრა. მოვიდა ჟუსართა ესკადრინი და ორი ბატალიონი გვარდიისა, ორივე მხრით მრავალი მოკლული და დაჭრილები იყო. მთელ ქალაქს ცეცხლის ალი მოედო. რეიდზე იდგა ჯავშნიანი გემა „სლავა“, რომელიც საომრათ იყო დამზადებულია. ყველი ფორტები მეციხოვნე არტილერიის ხელში იყო. საღამო ხანს თითქო ყოველივე დაწყნარდა, მაგრამ შუადამისას ისევ საშინელი სროლა ასტყდა.

27 კიდევ გაგზავნეს ჯარი კრონშტადტში. გაჩაღდა საშინელი ბრძოლა. ჯარმა თოფ-იარაღი და ტყვიის-მტყორცნელები აჯანყებულებს გადასცა. მდგომარეობა ბევრათ უფრო საშიში შეიქნა. 27 და 28 ოქტომბერს კრონშტადტი აჯანყებულთა ხელში იყო ფაქტიურათ. ჯარს თან და თან უმატებდნენ და როგორც იყო აჯანყება ჩააცხრეს. 300 მატროსი უნდა დახვრიტოს მთავრობამ. როგორც დევნებში გადმოგვცემენ, სამღვდელოებს მღვდელი პეტრო-პეტროვას მეთაურობით გადაუწყვეტია შუამდგომლობის აღძვრა მეფის წინაშე, რომ დამნაშავე მატროსებს, სიკვდილით დასჯა აპატიონ. შუამდგომლობის აღძვრა პეტერბურგის მიტროპოლიტს უკისრია. რით ვათავდა ეს ცლა—ჯერ არ ვიცით.

არეულობა თავდაპირველათ ასე დაწყებულა: 23 ოქტომბერს, სხვა და სხვა ჯარის კაცებს კრება გაუმართავთ მთავრობის ნება დაურთველათ. კრებას დასწრებია მატროსები, არტილერიისტები, საპიორები და ნავთსადგურის მუშები. კრებას გადაუწყვეტია მოიონოვოს შემდგომი საქმელის გაუმჯობესობა, ზრდილობიანი მოპყრობა, სამსახურის ვადის შეცდრება და წლამდე ტუსად-ამხანაგთა განთავისუფლება და სათადარიგო ჯარის კაცთა დათხოვა. 24 და 25 ოქ-

ტომბერს! აქა იქ სწოლა მოისმოდა, თურმე, ხოლო 26
ოქტომბერს ნამდვილი აჯანყება დაიწყო.

ეურხნალ-გაზეთებიდან.

„ცნ. ფურცლის“ № 2941-ში ერთი ფრიად ახიარებული
არხეოლოგიური, დოკუმენტია დასტამბული. ეს დოკუმენტი,
შართალია, არ ეკუთვნის ძველ საუკუნოებს, მას არ მივარგება
წარსულთა დროთა მტვერი, იგი არ არის საინტერესო არც
ბალონოგრაფიული, არც ფილოლოგიური და არც არქეოლო-
გიური მხრით. რა დოკუმენტი უნდა იყოს ესო, — უქვეყნა
იკითხავს მკითხველი. საქმე ის არის, რომ გარეგანი შეხედუ-
ლობით ამას ვერავინ მიხვდება, თუ არ გადაიკითხა. სათაურათ
ამ დოკუმენტს აწერია „გლეხთა კავშირი“ და შიგ ჩვენნი
ნაცნობ ფედერალისტ-ავტონომისტების „პროგრამა“ მოქ-
ციული. მიუხედავად იმისა, რომ ეს დოკუმენტი სულ რამ-
დენიმე თვისაა, იმას მაინც ძველი დაპოქსებული არქეოლო-
გიური ნაშთის სუნი უდის. ჩვენ ვერ გავიგია, რა მხრით ეწ-
ვენა პატივცემულ რედაქციას ეს დოკუმენტი საინტერესოთ,
ალბათ იმიტომ, რომ შიგ საქართველოს „ავტონომია ანუ
სახელმწიფო თავთმართველობა“ მოხსენებული, თორემ სხვა
მხრით იგი უსუსურ ბავშის ტიტინს მოგავიწყებს, და მეტს
არაფერს!

ბაუმანის დასაფლავება.

ბაუმანის დასაფლავება დიდებულ პოლიტიკურ მანიფეს-
ტაციას წარმოადგენდა. პროცესია ასი ათასი კაცისაგან შედ-
გებოდა. ასმა ათასმა კაცმა სცა პატივი თავისუფლებისთვის
ბრძოლაში დაღუპულს.

სამიწვრატორო ტენიკურ სასწავლებელში დილიდანვე
თავი მოიყარეს მუშებმა და მოსწავლეებმა, რომლებმაც შეად-
გინეს მებრძოლთა რაზმი პროცესიის შავი რაზმისგან დასა-
ფლავათ. იქვე მოიყარეს თავი მუშებმა, რომლებმაც დრო-
წები და ბაირადები მოქონდათ. სოციალ-დემოკრატი მუშების
თითო რაიონს წითელი დროშები მოქონდა. ჩვენ შევამჩნიეთ
სხვადასხვა წარწერა: მაგ. «გაუმარჯოს შეერთებულ სოც.-
დემოკრ. მუშათა პარტიას!» «ვითხოვთ დამფუძნებელ კრებას!»
«თავისუფლება — დიდება თავისუფლებისთვის მებრძოლს» და
სხვ. კუბოს უკან უთვალავი გვირგვინები მოქონდათ. პრო-
ცესია დაიწყო შუადღის 1 საათზე. წინ და უკან პროცესიას
მიყვებოდა მსუბუქი რაზმი წითელი ჯვრის ნიშნებით სახე-
ლოზე.

სულ უკან მიდოდა წითელი ჯვრის სამი ეტლი. ამ
უშველებელ პროცესიას ორი მხრით იცავდა ხელი-ხელ ჩაკი-
ლებულ ხალხის ჯაჭვი. ამ უკანასკნელთა რიცხვში იყვნენ
ბევრი სალდათები და აფიცრები. წესიერების დასაცველათ
მიღებული იყო სხვადასხვა ზომები, და მართლაც სამაგა
ლითო წესიერება სუფევდა. პროცესიის თავში წეს-რიგის
დამცველებს მიქონდათ 2 ჯიხზე ამართული დროშა შემდეგი
წარწერით: «წესიერებას მოქალაქენი იცავენ!» მათ მიყვებოდა
ცალკე ჯგუფები დროშებით ხელში. დროშები, წარწერები
და გვირგვინები 150-ზე მეტი იქნებოდა. პროცესია, სოც.-
დემოკრატიულ პარტიის ორივე ფრაქციის გარდა, მონაწი-
ლეობას იღებდნენ სოც.-რევოლიუციონერების, კონსტიტუ-
ციონალ-დემოკრატიულ პარტიების წარმომადგენლნი და
მრავალი გვარები, რომელთაც სურდათ გამოეცხადებინათ თა-
ნაგრძობა თავისუფლებისთვის ბრძოლაში დაღუპულებისათ-
ვის. თითოეულ პარტიას ცალკე დროშები და წარწერები ქონ-

და. ხალხი რამოდენიმე ჯგუფებათ იყო დაყოფილი, თითო
ჯგუფში 300-მდე ვაცი იყო.

ყველას წინ მიქონდათ წითელი ხაერდის დროშა რუ-
სეთის სოც.-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის, მოსკოვის კო-
მიტეტის. კუბო პარტიის წევრებს მიქონდათ ხელით; პრო-
ცესიის გამგეც ისინი იყვნენ. კუბო ერთხან მიქონდათ აფიც-
რებს და სალდათებს, რომლებიც პარტიის დროშასთან მი-
დიოდნენ. სახლებიდან პროცესიას წითელი ბაირადებით ეგე-
ბებოდნენ. პროცესიას სულ უფრო და უფრო ემატებოდა
ურიცხვი ხალხი. შეუძლებელია გამოიკვიროს კაცმა, რამო-
დენა ხალხმა გააცილა ბაუმანი სამუდამოთ განსასვენებელ
ბინამდის. სანამდისც თვალი კი გადასწვდებოდა სულ
ხალხი მოჩანდა და მრავალ წითელ ბაირადებს ფრიადი გაპ-
ქონდა 100 ათასზე ბევრით მეტი იქნებოდა ხალხი.

— „მთელი მოსკოვი აქ არის“ — რა ამბობენ ხალხში.
თეატრის მოედანზე ხალხს უშველებელს ჯგუფი შეუერთდა.
სალდათები და აფიცრები, რიცხვი 30 კაცი წინ წამოვი-
დნენ. ხალხი იმათ აღტაცებული ურას ძახილით მიეკვება. სა-
ზოგადოთ ხალხში ბევრი სამხედრო პირი ერიან, სხვათა შორის
ერთი ქალბა გენერალი. იურიდიულ კორპუსის უნივერსი-
ტეტთან, სადაც წითელი ჯვრის მედიკური პუნქტია, ორი
დროშა იყო, გამოფენილი. — შავი და თეთრი, ორივე ძირს
დაეშვა კუბოს წინ და პროცესიას შეუერთდა. მთელი გზა
სიმღერით გაიარეს. მღეროდნენ „სამგლოვიარო მარშს“,
„მარსელიზას“, „ვარშავიანკა“-ს, „წითელ დროშას“ და
სხვ. როდესაც კუბო კონსერვატორიას მიუახლოვდა მოისმა
კონსერვატორიის მოსწავლეთა ორკესტრის ხმა; მოსწავლეები
უკრავდნენ სამგლოვიარო „მარშს“. ორკესტრი პროცესიას
შეუერთდა და სასაფლაომდის მიყვა მუსიკით. გზაში კიდევ
რამდენიმე გვირგვინი მოიტანეს. კონსტიტუციონალ-დემო-
კრატიულ პარტიისგან, მოსკოვის სახელმ.-რეინის გზის მუ-
შათაგან, ტუსალებისგან და სხვ. დიდ შთაბეჭდილებას ახდენ-
დნენ უთვალავი პატარა უბრალო გვირგვინები გრძელ
ჯოხებზე წამოცმული, რომლებიც ალბათ სხვადასხვა ფაბრი-
კების მუშებისგან იყო. სასაფლაომდის 9 საათზე მიაღწიეს.
სასაფლაოზე მარტო პარტიის წევრებს უშვებდნენ. დანარჩენი
ხალხი გალავან ვარეთ იცდიდა.

განსვენებული ბაუმანის საფლავს მებრძოლი რაზმი შა-
მოერთდა გარს. შუაში ბაირადები და გვირგვინები იყო. სა-
საფლაო ჩირაღდნებით, ფარნებით და უბრალო სანთლებით
იყო განათებული. ქირისუფალის და ცოლის გამოთხოვების შემ-
დეგ წითელი კუბო საფლავში ჩაუშვეს და ხალხმა ჩუმათ
ქუდები მოიხადა. განსვენებულის ერთი ამხანაგი აწაღლებულ
ადგილზე ავიდა. „ადღეს ჩვენ მიწას ვაბარებთ პროლეტარია-
ტის ინტერესებისთვის ერთ საუკეთესო მებრძოლთაგანს.
მთელი თავისი სიცოცხლე ის იბრძოდა და მხოლოა ციხე
და ციმბირი აწყვეტინებდა მას ამ ბრძოლას. როგორც კი
თავს გამოჰყოფდა ციხიდან იმ წამშივე მიაღებოდა საქმეს“,
თქვა ორატორმა. ორატორმა აღნიშნა თუ რა დიდი ღვაწლი
მიუძღვის ბაუმანს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის წინაშე;
სხვათა შორის ბაუმანი მოსკოვის კომიტეტმა რუსეთის სო-
ციალ-დემოკრატიულ პარტიათ მე-2-რე სიხვდზე თავის წარმო-
მადგენლათ გაგზავნა. ამ ორატორის შემდეგ განსვენებულის
ცოლმა ილაპარაკა. „თქვენ ხედავთ ქალს, რომელმაც და-
კარგა ქმართან ერთთ მეგობარი, ამხანაგი, რომელშიაც ის
დახმარებას ვპოვებდა ბრძოლის დროს. მე ახლა ვტიროდი,
როგორც აღამიანი, რომელმაც თავისი პირადი ცხოვრების
ერთი ნაწილი დაკარგა. ამ წუთში კი მე მხოლოდ მოქალა-
ქე ვარ და სხვებისთვის მინდა ცხოვრება. მკვლევლების მო-
მყიდველ მტრებს ამ მკვლევლობით ჩვენთვის ვნება უნდოდათ,

მაგრამ რა გამოვიდა? პროლეტარებისგან შემდგარი დიდძალი ხალხი ქუჩაში გამოვიდა, დაეწყო და დიდებული მანიფესტაცია მოახდინა. პროლეტარიატმა მძლავრათ შეიბერტყა ფრთები და მტარვალებს მთელი თავისი სიძლიერე აჩვენა. სასაფლაოდანაც მწყობრათ წამოვიდა ხალხი. თავში ხალხი მიდიოდა; მერე მუშები და ბოლოში კომიტეტი, ხვერდის დროშით. აქეთ-იქით მებრძოლი რაზმები იყო გამწკრივებული. აქა-იქ ანთებული ჩირაღდნები მიქონდათ. ხალხი სულ უფრო და უფრო კლებულობდა. 3000 კაცი ჩუმად მიუახლოვდა უნივერსიტეტს. არც სიმღერა ყოფილა და არც დროშები. ერთი ქუჩის კუთხეში, დამის 11 საათზე ხალხს, რომელიც სრული სიჩუმით და დამშვიდებულათ მიდიოდა, მანქანიდან თოფები დაუშინეს. დაშავდა 50 უდანაშაულო კაცი.

ნახევარ საათის წინ ტვერის მოედნიდან გამოვიდა ბრბო, რომელიც 1000 კაცისაგან შედგებოდა და უნივერსიტეტისკენ გაემართა. ბრბოს ხელმწიფის სურათი და უშველებელი ნაციონალური დროშები მიქონდა და «ურა!» ძახილით ახდევინებდა ქუდებს გამვლელ-გამომვლელს. ბრბო უშველებელი ჯოხებით იყო შეიარაღებული. ჯოხებს ბოლოში ლურსმანი ქონდა. ბრბომ მანქეთან შეუხვია და უნივერსიტეტთან და მანქის კარებთან გაჩერდა. ეს ჩრდილში დამალული პოზიცია რომ დაიჭირა, ბრბომ სული განაბა, თითქო რაღაცას ელოდა. როგორც ლაპარაკზე ეტყობოდათ, სტუდენტებს ჩაუსაფრდენ. ამ დროს სასაფლაოდან დაბრუნებული ხალხი უნივერსიტეტს მიუახლოვდა. როგორც მანქეს დაუპირდაპირდენ, ასტყდა სროლა. სროლაზე ეტყობოდა, რომ დახელოვნებული მსროლელები ისროდენ. ამ მოულოდნელმა სროლამ ხალხი დააბნია, მოისმა ყვირილი; თხოულობდენ მებრძოლ რაზმს რომელმაც წინ წაიწია, მარა გვიან და იყო და ბევრი იქვე დაეცა, დანარჩენები უკანვე გარბოდენ. შავი რაზმის ერთმა ნაწილმა ხალხს მეორე მხრიდან მოუარა და ორი მხრიდან ასტყდა სროლა. ბევრი უდანაშაულო სისხლი დაიდვარა იმ ღამეს. უმეტესი ნაწილი მუშები და მერე მოსწავლე ახალგაზდობაა დაშავებული. (ურუს. ვედ.)

მ ი ტ ი ნ ე ვ ე ზ ი შ ა რ ს უ ი.

(ოქტ. 21—25). ძველი წეს-წყობილების დანგრევას არ შეიძლებოდა შეუმჩნევლად გაველო ყარსშიაც. ას წლობით დაჩაგრულმა ხალხმა თავისუფლათ ამოცხუნოქა, როცა რუსეთის საუკეთესო ნაწილის გამარჯვების ამბავმა ჩვენამდისაც მოახწია.

17 ოქტ. მანიფესტის დაუყოვნებლივი შედეგი იყო აქაურ ციხეში დამწყვდეულ 32 პოლიტიკურ დამნაშავეთა განთავისუფლება (ოქტომბრის 20-დინ), რომელნიც გამოგზავნილნი იყვენ აქ ბაქოს გენ.-გუბერ. განკარგულებით დაბრალდებოდათ ის, რომ ეკუთვნოდენ რ. ს.-დ. მ. პარტიას.

21 ოქტ. დილიდანვე მთელი ქალაქი ღელავდა. ციხიდან გამოშვებულნი ჯგუფ-ჯგუფათ დადიოდენ ქალაქის ქუჩებში, კრებდენ ხალხს და უხსნიდენ გამარჯვების მნიშვნელობას და იმ მიზანს, რომელსაც ემსახურება სოციალ-დემოკრატია. საათის 11-ზე ქალაქის ბაღი სამსე იყო ხალხით, იყვენ საღდათები და მალაკნები.

ჰაერში გრიალი გაქონდა: «კეცე!» «კორჩი»; ორატორები ლაპარაკობდენ ჯერ-ჯერობით სომხურათ და რუსულათ. სიტყვების შემდეგ განთავისუფლებულთ დახურეს მიტინგი «მარსელიოზით», ინტერნაციონალით» და სხვა რევოლიუციონურ სიმღერათ. მიტინგის ბოლოს გავრცელდა რ. ს. დ. მ. პ. ადგილობრივ ჯგუფის პროკლამაციები—სომხურ და რუსულ ენებზე.

ამ დღეს პოლიცია არა ჩანდა. მეორე დღეს, შაბათს, ოქტომბრის 22 ს, მიტინგი იყო დანიშნული იმავე ალაგას საათის 12-ზე; დილიდანვე ხალხს გაემსო ბარდ, ციხიდან განთავისუფლებულ ს. დ-ბი მღეროდენ განწყობილნი რევოლუციონურ სიმღერებს. 12-ზე გაიხსნა მიტინგი. პირველათ რევოლ. მოძრაობის ისტორიას შეეხენ; დაასურათეს ის გმირული ბრძოლა, რომელსაც ეწოდდენ ნაროდოვოლცები და ს. დემოკრატები რუსეთში. შემდეგ ილაპარაკეს დაწყებულ რევოლიუციის და კონტორვეოლ., ნაციონალ. კითხვის და ახალ კონსტიტუციის შესახებ. საათის 2-ზე მოვიდა პოლიცემისტერი და გამოაცხადა, რომ მიტინგი უკანონოა, რადგანაც წინდაწინვე ნებართვა არ არის აღებული და წაიკითხა შირინკინის ტელეგრამა, რომ კრებები შეიძლება მხოლოდ იმ პირობით თუ ორატორების გვარებს შეატყობინებენ პოლიციას. ხალხმა ყურეც არ ათხოვა მას და ისიც იძულებული გახდა მიემართა გუბერნატორისათვის. გუბერნ. ბძანებით ჯერ ბაღს შემოართყეს ყაზახები და მერე თხოვეს ხალხს დაშლილიყო, მაგრამ ამათ: გუბერნატორი იძულებული იყო დაეთმო ხალხისთვის და პოლიცია მოაშორა. (არშ. № 45.)

დონის როსტოვის საპროვინციო *

ამ უმათ როსტოვის საპროვინციოში 50 ქართველი იმყოფება, ადმინისტრაციული წესით გამოგზავნილი გორის მაზრის სხვა და სხვა ადგილებიდან. გადასახლების ამნაირი წესი უკვე გაუქმებულია ახალი სისხლის სამართლის დებულებითაც. ყველა ესენი გამოგზავნილია სრულებით მოულოდნელათ, მოუშვადებლათ შიშველ-ტიტველნი და მშიერ-წყურვალნი. ამათგან 39 გადასახლებულია ოლონეცის და 11 უფის გუბერნიაში. უმეტესობა ამათში ხანში შესული, მოხუცებული ვლენობაა. ამნისტის ძალით მთელ რუსეთში გაანთავისუფლეს პოლიტიკური დამნაშავენი, მაგრამ ბრძანებაში ამნისტის შესახებ არის ასეთი მუხლი: „ამნისტის სისრულეში მოყვანა კავკასიაში მინდობილი აქვს ნამესტნიკს ხალხის დამშვიდების მიხედვით“. აი ამ მუხლის ძალით იჩაგრება 50 კაცი. კავკასიის ადმინისტრაცია, რომელიც დამნაშავეა იმათ გადასახლებაში, ალბათ ხელმძღვანელობს ზემო აღნიშნულ მუხლით და ყურადღებას არ აქცევს როსტოვში დამწყვდეულ ქართველებს. ადგილობრივი ადმინისტრაცია კი თავის თავს ვალდებულათ არა თვლის იზრუნოს ამათ ბედზე. კავკასიელებისათვის კი, როგორც ვიცით, მეტათ მავნებელია რუსეთის ნაკარი ჰავა. დღეს ისინი საპროვინციოში მეტათ შეწუხებულნი არიან: არ გააჩნიათ არც ტანთსაცმელი და არც საკმაო საკმელი; ისინი სულ ავამყოფობენ. კავშირთა კავშირის ადგილობრივ განყოფილებაში შეტანილ იქნა სამი განცხადება: 1) წინადადება მიეცეს გრადონაჩალნიკს, რომ აღარ გაგზავნოს ისინი დანიშნულ ადგილისაკენ; 2) კავშირთ-კავშირის თფილისის ბიურომ მიმართოს თფილისის ქალაქის საბჭოს, რათა მან მოსთხოვოს ნამესტნიკს იმათი განთავისუფლება; 3) გამოქვეყნებულ იქნას ადგილობრივ პრესაში მოწოდება, რომ საზოგადოებამ დაუყოვნებლივ დახმარება აღმოუჩინონ ზემო აღნიშნულ 50 კაცს და საშუალება მისცენ სამშობლოში დასაბრუნებლათ.

* ეს წერილი დაწერილია რუსულათ, ჩვენ ვებჭდავთ მას უცვლელათ, წერილის ავტორი თხოულობს, რომ ეს ამბავი ყველა ადგილობრივ გაზეთებმა გადაბეჭდოს. რედ.

რედ.-გამომც. ი. როსტომაშვილი.